

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

**Adaptace adolescentních klientů Zařízení
pro děti - cizince**

Bakalářská práce

Autor: Kamila Synková

Katedra: Katedra psychologie

Studijní program: B 7508 Sociální práce

Studijní obor: Sociální a pastorační práce

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Hubertová

Rok odevzdání: 2011/2012

Prohlášení

*Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma: „**Adaptace adolescentních klientů Zařízení pro děti - cizince**“ jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v přiloženém seznamu literatury. Dále prohlašuji, že tuto práci nepředkládám k obhajobě na jiné škole. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla v případě zájmu pro studijní účely zpřístupněna dalším osobám nebo institucím. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla zveřejněna v elektronické podobě.*

V Praze dne:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní profesorce Lucii Hubertové za vedení mé práce a svojí rodině za podporu v době mého studia.

Abstrakt:

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku adaptace a formování osobní identity u dospívajících migrantů nacházejících se v ústavní péči. Na základě poznatků o teorii překonávání krize identity, tato práce řeší v souboru kasuistik klientů Zařízení pro děti-cizince schopnost adaptace těchto klientů na české prostředí. Řeší rozpor mezi naší kulturou a mateřskými kulturami klientů. Poukazuje na velmi individuální přístup při řešení tohoto psychologického procesu.

Klíčová slova:

Adaptace, krize identity, kultura, migrace.

Abstract:

This thesis is focused on adaptation and forming of personal identity of adolescent migrants located in facility care. On the basis of the theory of overcoming the crisis of identity, in a set of casuistry from Facility for children of foreign nationals, this thesis covers ability to adapt these clients to the Czech environment. It covers the contradiction between our culture and parent cultures of the clients. It points out to a very individual approach in solving this psychological process.

Key words:

Adaptation, crisis of identity, culture, migration.

*„I wake up every morning and look in the mirror and think, ,I have to act American.‘
Then on my way home from school, I sit in the bus and think, ,I have to act Chinese.‘
Before this intrview... I wasn't aware of how I was caught in between... I feel I can no
long be fully Chinese or fully American anymore.“*

10 years old Chinese girl

Obsah

Úvod	8
1. Zkušenost s migrací v novodobé historii České republiky	9
1.1. Migrace	9
1.2. Novodobá historie migrace v České republice	9
1.2.1. Období let 1939 – 1958	10
1.2.2. Politicky řízené migrace	10
1.2.3. Vietnamská komunita v ČR	10
1.2.4. Po komunistická doba	11
2. Kultura	12
2.1. Vymezení pojmu kultura	12
2.2 Kultura z politického hlediska	12
2.3. Vymezení kultury podle interkulturní roviny hodnot	14
3. Adaptační procesy	16
3.1. Adaptace	16
3.2. Akulturace	17
3.3. Stádia akulturace u dětí a dospívajících	17
4. Psychologické požívání migrace	20
4.1. Identita	20
4.2. Fáze formování identity u dospívajících migrantů podle E. Eriksona	21
4.3. Identita z pohledu kulturního individualismus a kulturního kolektivismus	24
4.4. Vnímání vlastní identity u dospívajících klientů ZDC	25
5. Zařízení pro děti – cizince	26
5.1. Klienty <i>Zařízení pro děti – cizince</i>	26
5.2. Historie a charakteristika zařízení	27
5.3. Diagnostický ústav	28
5.4. Dětský domov se školou a výchovný ústav – Permon	31
5.4.1. Škola	32
5.4.2. Prostory dětského domova	33
5.4.3. Po odchodu ze ZDC	33
6. Praxe v Zařízen pro děti – cizince	34

<u>6.1. Kasuistiky</u>	<u>34</u>
<u>6.1.1. Klientka 1</u>	<u>35</u>
<u>6.1.2. Klientka 2</u>	<u>41</u>
<u>6.1.3. Klient 3</u>	<u>44</u>
<u>6.1.4. Klient 4</u>	<u>47</u>
<u>6.2. Ostatní svěřenci ZDC</u>	<u>49</u>
<u>6.3. Shrnutí mé práce s klienty v ZDC</u>	<u>50</u>
<u>Diskuse</u>	<u>51</u>
<u>Závěr</u>	<u>54</u>
<u>Použitá literatura</u>	<u>55</u>

Úvod

Od pádu komunismu začaly v nepravidelných cyklech směřovat do naší země vlny imigrantů z nejrůznějších zemí a kultur. Z České republiky se postupem času stala země se vzrůstajícím počtem národnostních menšin. Z velkých měst se stávají multikulturní metropole. Většina imigrantů přichází do naší země za lepším životem. Mnoho z nich, však krátce po příchodu zjistí, že život zde není, tak snadný, jak se domnívali. Jejich očekávání se mění v realitu a sny v naděje za obzorem. Nejtěživější je toto zjištění pro imigranty, kterým ještě nebylo 18 let. Ať přišli do naší země s rodinami či naprosto osamocně, musí se s nesnadným startem do nového života vyrovnat sami.

K napsání této práce mne inspirovalo mé čtyřleté působení v občanském sdružení Inbáze Berkat, kde pracuji jako dobrovolník v dětské sekci. Po několikaleté práci s rodinami imigrantů jsem si chtěla rozšířit obzory v pohledu na dětské imigranty a nastoupila jsem praxi v Zařízení pro děti - cizince. Chtěla jsem si vytvořit srovnání práce s dětmi - imigranty v rodině s prací s osamocenými dětmi - imigranty v ústavní výchově. Víím, jaké obtíže čekají děti pouze se stigmatem cizince. Pokud se k tomuto znamení přidá ještě stigma ústavní výchovy, je pro dítě velmi obtížné uspět ve světě mimo „bezpečí ústavu“. Navíc děti, které zde nemají své rodiny, ztrácí veškeré kulturní zázemí, na které byli zvyklé v rodné zemi. Ztrácejí kulturní vzory a s nimi také záchranou síť jistoty. V neznámé kultuře pouze tápou v rozdílných žebříčcích hodnot, kulturních vzorů a ideologií.

Cílem této studie bylo zjistit specifika v práci s dospívajícími cizinci, kteří se nacházejí v ústavní péči Zařízení pro děti – cizince. Zajímá mě způsob, jak se tito klienti seznamují s životem v ČR a do jaké míry jsou schopni adaptace. Pro zkoumání adaptabilnosti těchto klientů je dobré se zaměřit na formování jejich identity. To jak je ovlivňují rozdíly mezi českou a jejich mateřskou kulturou. Podle jakých mechanismů tato proměna identity funguje a co je příčinou těchto změn. Zajímá mne, do jaké míry jsou tyto problémy individuální nebo jestli jsou obecně uchopitelné. Zda je vůbec možné, aby Zařízení pro děti – cizince svým klientům pomohlo v takto intimních procesech. Svou práci jsem zastřešila čtyřmi kasuistikami klientů ze Zařízení pro děti – cizince. Na těchto kasuistikách bych chtěla tyto problémy demonstrovat a diskutovat.

1. Zkušenost s migrací v novodobé historii České republiky

1.1. Migrace

„Migrace je považována za jedno z nejdůležitějších globálních témat počátku 21. století, vzhledem k tomu, že je dnes v pohybu mnohem více lidí než v jakémkoliv jiném období lidských dějin. Kolem 192 milionů lidí žije v současnosti mimo místo svého narození, což představuje, asi tři procent světové populace.“ (<http://iom.ecn.cz/>)

„Příčiny emigrace jsou různé, většinou se nejedná pouze o jeden důvod k rozhodnutí opustit svou vlast. Jestliže se člověk k útěku odhodlá, nutí ho k tomu většinou okolní nepříznivé podmínky. Může jít o špatnou ekonomickou či politickou situaci, živelné katastrofy nebo neméně časté válečné konflikty“ (Vágnerová 2004).

Můžeme hovořit o migrantech ekonomických a migrantech politických. V minulosti se na našem území odehrávali migrační vlny, které byly způsobeny migrací politickou. V současnosti na našem území dochází k oběma formám migrace, s tím že převažuje migrace ekonomická. Neznamená to však, že politická imigrace je počtem migrantů zanedbatelná, spíše naopak. Kombinace obou forem migrace není výjimkou (Vidinová, 1999).

1.2. Novodobá historie migrace v České republice

V úvodu bych ráda nastínila zkušenosti České republiky s imigrací. To jak se migrační vlny během posledního století měnily, jaké byly plány a sny imigrantů, kteří do České republiky přicházeli a proč tak činili. Většina z migračních vln, které byly způsobeny oběma světovými válkami či nástup i konec komunismu u nás, jsou obecně známé. Chtěla bych však také poukázat na méně známé migrační vlny, které přispěly k dnešní struktuře českého obyvatelstva.

Po bezprostředním vzniku ČSR se na našem území neudáli nijak významné migrační přesuny obyvatelstva. Pouze se po první světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska ustálilo složení obyvatel Československa – mapa 1.

1.2.1. Období let 1939–1958

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 došlo na našem území k několika důležitým přesunům obyvatel. Nejprve se jednalo o politické emigranty, kteří utíkali před nacistickým režimem pryč ze země - mapa 2. Dále byl nařízen odsun obyvatel české národnosti z území Sudet na území Protektorátu. Během druhé světové války pak došlo k přesunům obyvatelstva především v souvislosti s holocaustem, nuceným nasazením českých pracovníků v Říši a příchodem německého civilního obyvatelstva ustupujícího před frontou v závěru války.

Od konce druhé světové války do nastolení komunistické vlády se migrace týkala návratu vlny válečných emigrantů a nuceně nasazených zpět do vlasti a vyhoštěním německé menšiny z pohraničí. Další vlna emigrace následovala po únoru 1948 po nastolení komunistického režimu.

1.2.2. Politicky řízené migrace

Po roce 1948 byla veškerá migrace řízena komunistickou vládou. Jelikož byly státní hranice směrem na západ uzavřeny, bylo možno zpočátku cestovat pouze v rámci zemí socialistického bloku (Polsko, Maďarsko, Rumunsko, SSSR, Bulharsko, ...). Jednou z významnějších pomoci mezi komunistickými režimy bylo poskytnutí útočiště pro asi 12 000, především levicově zaměřeným řeckých obyvatel a hlavně dětí, kteří utekli z Řecka po konci občanské války v letech 1948–49. Po uklidnění situace v Řecku se část utečenců repatriována, ale většina z nich zde zůstala a založila rodiny. Dnes se v České republice k řeckému etniku hlásí okolo 3 500 obyvatel, kteří vesměs žijí v silně stmelené řecké komunitě na severní Moravě.

1.2.3. Vietnamská komunita v ČR

Pro současnou skladbu menšin na našem území byla nejspíše stěžejní politicky řízená migrace vietnamských pracovníků do ČSSR. Prvním podnětem k vietnamsko-československé spolupráci, byla žádost Vietnamské vlády o vyučení 2 100 jejich občanů, která byla vietnamskou vládou zaslána v roce 1967. Československá vláda s touto výměnou souhlasila a přijala první vietnamské dělníky a učně. Tento projekt vrcholil v osmdesátých letech. Projekt byl plně hrazen československou vládou, s tím že dělníci po vyučení v Československu několik let zůstanou a odpracují veškeré náklady za cestu, ubytování a vyučení. Všeobecně se však tento projekt pro Československou stranu ukázal jako prodělečný. V době největšího rozmachu tohoto projektu, tj. v osmdesátých letech se

na území Čech pohybovalo přes 30 000 vietnamských dělníků a učňů, na Slovensku ve stejnou dobu okolo 6 500 (migraceonline.cz).

Vietnamci, kteří byli vybráni do tohoto programu museli mít nadprůměrné školní výsledky a velmi dobrý kádrový posudek. Postupem času se však, hlavně ke konci projektu, na tyto vstupní požadavky nebral takový zřetel (Šišková, 2001).

Vietnamská menšina na našem území se tedy neutvářela až po rozpadu komunistického Československa, jak se mnozí lidé domnívají. Vietnamská komunita se zde začala formovat již na konci šedesátých let, a tak patří k jedné z nejpočetnějších menšin s velmi rozšířenou tradicí.

Novodobé vlny vietnamských ekonomických imigrantů sice vedli k většímu nárůstu vietnamské populace u nás, ale tito „nový“ imigranti již nejsou s českou komunitou natolik spjati. S komunitou Vietnamců, která zde existuje již bezmála čtyřicet let, se mnohdy ani nestýkají.

Asijské kultury jako takové, jsou svou mentalitou od české velmi odlišné (Průcha, 2007). Mají odlišný náhled na životní způsob, jak pracovní, tak i osobní. Například Vietnamci nedělají rozdíl mezi osobním – rodinným a pracovním životem, jejich práce je jejich život a strávit veškerý čas v práci je pro ně proto zcela přirozené. Tento způsob života je pro mnoho Čechů nepochopitelný, což může nahrávat různým stereotypním spekulacím většinové společnosti. Jedním z hlavních rysů vietnamské komunity je jejich uzavřenost, to je znatelné již na skupinkách vietnamských dětí ve školách, které mezi sebe málokdy vpustí dítě české (praxe v o. s. Inbáze Berkat).

Tato jejich uzavřenost až neproniknutelnost nahrává kriminální činnosti, která je zde velmi skrytá a policií těžko dohledatelná, a tak může poškozovat vietnamskou komunitu jako celek. Obecně je však vietnamská menšina v České republice přijímána kladně. (Šišková, 2001)

1.2.4. Po komunistická doba

Po pádu „železné opony“ a otevření hranic se tok migrace v Československu obrátil. Nejen, že se k nám vrátil určitý počet v minulosti komunisty perzekuovaných krajanů, ale především jsme se stali tranzitní zemí pro mnohé imigranty směřující přes nás, na západ. Velká většina těchto imigrantů byli političtí uprchlíci. Během devadesátých let především východně a jihovýchodně od území České republiky proběhlo několik válečných

konfliktů a s tím souvisela také skladba uprchlíků v České republice. Mezi nejvýznamnější imigrační vlny patřili, ty které byly způsobené válkou v Čečensku a v bývalé Jugoslávii. (migraceonline.cz)

Postupně do České republiky začali proudit také ekonomičtí imigranti, hlavně z Ukrajiny, Vietnamu a Mongolska, kteří Českou republiku vnímají jako zemi cílovou. Již není pravidlem, že drtivá většina imigrantů v České republice zůstává jen na čas a pak se přesunou dále na západ.

Navíc po vstupu ČR do Evropské unie, k nám směřují také cizinci ze západních zemí, vesměs pod křídly nadnárodních společností. Díky tomuto jevu se především naše hlavní město pomalu stává multikulturní metropolí. (Kol. autorů, národnostní menšiny, 2002)

2. Kultura

Kultura je nedílnou součástí každého z nás a je jedním ze stabilizačních faktorů svěřenců Zařízení pro děti – cizince (dále ZDC). Je právě tím, o co se mohou opřít, a co jim může pomoci, když si nevědí rady v naší společnosti.

2.1. Vymezení pojmu kultura

Obsáhnout celkový význam pojmu kultura by bylo velmi obtížné. Všeobecně se dá říci, že kultura je mechanismus, který drží pohromadě jednotlivá seskupení lidí, a to díky sdíleným hodnotám, chování, vnímání a způsob uvažování. Důležitým prvkem je komunikace, jejíž formu si jedinci dané kultury sami vytvářejí. Je to především způsob komunikace a komunikačních vzorců, které na první pohled od sebe odlišují kultury navzájem. (Janebová, 2009)

Dovolím si nastínit několikero pojetí kultury. Podle Jana Průchy můžeme na kulturu primárně nahlížet ze dvou úhlů. Jeden úhel pohledu uvádí velmi široký význam pojmu kultura. Kdy je za kulturu považováno vše, co kdy člověk vytvořil, tj. veškeré hmotné artefakty lidské činnosti jako jsou obydlí, nástroje, oděvy, vyšlechtěné plodiny, průmysl, společenské vrstvy – kasty, náboženství, etické zásady, systém vzdělávání, dopravní i telekomunikační síť, umění, zvyky, politika, právní systém. Tedy jak hmotné, tak abstraktní výtvořky lidské civilizace. (Průcha, 2007, s. 45)

„Podle užšího druhého úhlu pohledu (uplatňovaného v kulturní antropologii a také v interkulturní psychologii), je pojem kultura vztahován spíše k projevům chování lidí – tedy kulturou určitého společenství se mění jeho zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti i zachovávaná tabu“ (Průcha, 2007, s. 45).

Eva Janebová poukazuje na jiné pojetí kultury, a to ze sociálního hlediska. (Janebová, 2009) Všechna tato pojetí však neschvaluje jako ta nejsprávnější. Hned první pojetí kultury, je totiž při nemenším rozporuplné. Jedná se o nejjednodušší pojetí, kdy je kultura ztotožňována s národem. (Thomas, 1996, s. 112). Tato myšlenka je velmi jednoduchá a svým způsobem logická, ale zapomíná, že hranice státu jsou mnohdy uměle vytvořené a jednotlivé dialekty a kultury mohly být v průběhu času přemísťovány z jednoho státu do druhého (Janebová, 2009).

V dnešní době se věci čím dál tím více začínají posuzovat především z globálního měřítko. Proto se také na kulturu, dá nahlížet v globálnějším měřítku. V tomto pojetí kultury jsou stěžejní blízké společné znaky kultur. Můžeme rozlišovat západní kulturu a východní kulturu nebo také konfuciánskou a východní kulturu (Janebová, 2009).

Dalším zajímavým pohledem na kulturu je pohled z hlediska subkultur, které se mnohdy považují za samostatnou kulturní jednotku, bez ohledu na to, z jaké kultury vzešly. Tyto subkultury mají své vlastní tradice, hodnoty a etické kodexy, které mezi svými soukmenovci mají daleko větší váhu než zákony dané majoritní společností. Jedná se o subkulturu žen a mužů, subkultury náboženské (Mormoni, Svědkové Jehovovy), etnické subkultury, subkultura neslyšících, subkultura gayů a lesbiček. Tyto subkultury bývají společností automaticky řazeny do „zvláštních“ podskupin, které se s majoritní společností ztotožňují jen málokdy. Paradoxně to těmto subkulturám nevadí a některé se sami distancují od „běžné“ populace. (Janebová, 2007)

2.2 Kultura z politického hlediska

Pro imigranty i rodilé občany jednotlivých států je, dnes čím dál tím víc důležité podle jaké kulturní teorie se státní politika a především veřejnost jako taková ubírá.

V evropských zemích jsou preferovány především dvě teorie, a to tzv. *kulturní pluralita* nebo *kulturní etnocentrismus*. (Průcha, 2007)

Kulturní pluralita je teorie, která tvrdí, že jednotlivá společenství, jako národy, kmeny či náboženské skupiny, mají svou specifickou kulturu, která je důležitým odkazem lidstva a každá kultura, ať je, sebevíc odlišná od ostatních je rovna kultuře jiné. Z toho vyplývá, že veškeré kulturní skupiny mají právo na rozvoj své kultury a žádná kultura by neměla být protěžovaná na úkor jiné. Státy a společenství s touto vizí prosazují tzv. *multikulturní politiku* a společnost, kde všechny kultury žijí vedle sebe a navzájem se obohacují. (Průcha, 2007) Tento model však vyžaduje velkou míru solidárnosti ze strany většinové veřejnosti. Jako taková může fungovat pouze v demokratických státních skupeních.

Etnocentrismus je pravým opakem kulturního pluralismu. Tato teorie totiž preferuje jednu kulturu. Veškerá komunikace či pohled na jinou kulturu je podřizována pouze jejich majoritní kultuře. Pokud se do této společnosti chce začlenit někdo z odlišné kultury, tak musí splynout s většinovou kulturou, a na veřejnosti je nucen tu svou do jisté míry potlačovat (Průcha, 2007).

V České republice se veřejnost hlásí spíše ke kulturnímu pluralismu. Ale v současnosti, zvláště v době celosvětové hospodářské recese a kvůli velkému přílivu migrantů do Evropy v důsledku politické nestability arabského světa, začíná, i podle politických tlaků, tento přístup střízlivět.

2.3. Vymezení kultury podle interkulturní roviny hodnot

V sedmdesátých letech nizozemský vědec Geert Hofstede vypracoval srovnávací výzkum hodnot v národních kulturách. Tento výzkum kladl velký důraz na charakter jednotlivých národů, a to podle přístupu k všeobecným hodnotám, které mají mít zásadní vliv na formování společnosti. Hofstede navázal na práci dvou Američanů, sociologa A. Inkelese a psychologa D. Levinsna. Tito dva vědci se v padesátých letech zabývali studiem národní kultury. Závěrem jejich výzkumu byli tři roviny hodnot, které ovlivňují charakter dané společnosti. První rovina: vztah k autoritě, druhá rovina: sebepojetí jedince, ve vztahu jedince a společnosti, a pak vztah k maskulinitě či feminitě, jako třetí rovinu uvádějí: způsoby zacházení s konflikty - zvládání agrese a vyjadřování citů. Hofstede po mnohaletém výzkumu za účasti 66 národností v 50 zemích, tyto tři roviny rozšířil takovéto podoby (Hofstede, 1999).

Rovina mocenského odstupu, se zabývá tím, do jaké míry respektují určité národy fakt, že moc je rozprostřena nerovnoměrně. V jakém rozsahu tuto nerovnost vnímají a jak vnímají důležitost vztahů mezi odlišnými společenskými vrstvami, jak horizontálně, tak vertikálně. Mezi národy s vysokým mocenským odstupem patří například Malajsie nebo Turecko.

Rovina vyhýbání se nejistotám. V této dimenzi Hofstede zkoumá míru rigidity jednotlivých národů. Zda mají či nemají strach ze změn, které s sebou logicky přináší jistou míru nejistoty. Nebo zda raději tíhnou k tomu jistému, již zavedenému, než aby riskovali a zkusili něco nového s nejistým výsledkem (Průcha, 2007). Mezi země s velkým kodexem vyhýbání se nejistotám patří Portugalsko nebo Řecko. Naopak ty národy, které se nebojí, jít cestou nejistoty, jsou Hongkong, Singapur či Velká Británie, tedy země s velkým ekonomickým růstem.

Další zkoumanou rovinou, je *rovina individualismu x kolektivismu*. Tato dimenze zkoumá důležitost jedince ve společnosti. Zda se jedinec může samostatně realizovat anebo zda se rozhoduje v zájmu skupiny. Této dimenzi se podrobně věnuji v kapitole o identitě.

Rovina maskulinity x feminity zkoumá „mužský prvek“, tj. zda dané národy mají pevně stanovené role ve společnosti nebo zda se překrývají. Také je pro tuto rovinu důležité, do jaké míry se cení „mužské vlastnosti“ jako je soutěživost, dravost aj. nebo do jaké míry je ve společnosti znatelná rovnoprávnost žen. Země maskulinního typu bývají ty země, se silnou historickou základnou a hierarchizací společnosti jako Japonsko, Mexiko, Švýcarsko. Na druhé straně stojí například velmi liberální Nizozemí.

Hofstede nakonec přidal ještě jednu rovinu, pro upřesnění charakteru jednotlivých národů. Jedná se o *rovinu dlouhé a krátké orientace*. Touto rovinou chce Hofstede poukázat na rozdíly v západním a východním stylu myšlení. Kdy dlouhodobou orientací Hofstede rozumí jistou podřízenost systému, ochotu se obětovat pro budoucí dobro společnosti, například Čína. Krátkodobě orientované země, jako USA nebo Kanada, preferují krátkodobé cíle s pokud možno okamžitým výsledkem.

3. Adaptační procesy

3.1. Adaptace

Adaptaci považujeme za počáteční fázi akulturace. Proces adaptace můžeme chápat jako „přizpůsobování se příslušníkům jedné skupiny nebo i skupin navzájem“ (Průcha, 2007, s. 97). Podle schématu J.W. Berryho z roku 1980 můžeme adaptační proces rozdělit do několika strategií. A to na strategii integrace, asimilace, separace a marginalizace.

Při *strategii integrace* si imigrant často zvolí cestu dvojí identity, kdy se mezi majoritní skupinou chová, tak jak by k ní náležel se všemi zvyky, jazykem a rituály. V domácím prostředí se zase chová podle toho, co je mu vlastní z jeho mateřské identity. Chápe, že se musí naučit žít v souladu s majoritní společností, ale nechce se vzdát své dosavadní mateřské (Berry, 1980). Tuto cestu zvolí téměř většina imigrantů, kteří míří do zemí západního světa a mají v „nové zemi“ rodinné zázemí či početnou komunitu známých ze své rodné země (Průcha, 2007).

Strategie asimilace je podmíněna velkou intenzitou setkávání se s majoritní společností a dostatkem prostoru pro přebírání zvyků, jazyka, hodnot a norem. Při této strategii ustupuje minoritní kultura do pozadí a časem úplně splyne s tou majoritní (Berry, 1980). Asimilace se týká především těch minorit, které žijí v blízkosti majoritní společnosti po několik generací. Nejedná se o krátkodobou záležitost, ale o velmi zdoluhavý proces, ve kterém mohou mít význam i manželské svazky mezi minoritní a majoritní společností (Průcha, 2007).

Separace ve své podstatě nemůže být strategií adaptace, jelikož minorita netouží po téměř žádném kontaktu s majoritní společností. Vytváří si svůj vlastní prostor, kde udržuje svou kulturu, se všemi zvyky, jazykem a hodnotami. Tyto „vlastní světy“ bývají velmi uzavřené komunity, které jsou zřídka kdy propustné. Tuto strategii nejčastěji razí především příslušníci asijských komunit, jako jsou Vietnamci, Mongolci či Korejci.

Strategie marginace se objevuje především u druhé generace migrantů. Tito migranti se netouží ztotožnit s žádnou skupinou, ani se svou mateřskou minoritní skupinou ani s tou majoritní. Identifikují se pouze na základě příslušnosti k své vlastní skupině s vlastními zvyky a etickým kodexem (Průcha, 2007).

3.2. Akulturace

Akulturaci můžeme chápat jako sociální proces, ke kterému dochází při dlouhodobém kontaktu dvou a více kultur. Při procesu akulturace, se jedna kultura obohacuje o prvky té druhé, tím je přetvářena a některé kulturní prvky mohou zanikat (Brouček, 1991, s. 240).

Na druh straně *asimilace* je chápána jako devastační proces regresivní kultury. Regresivní kultura, která je nejčastěji tou minoritní, se postupem času promění v kulturu majoritní dominantní (Brouček, 1991, s. 240).

Oba tyto pojmy akulturace a asimilace jsou velmi složité procesy, které probíhají po velmi dlouhou dobu, a to až několik generací. V některých případech dojde, vlivem asimilace k vytvoření úplně nové kultury. Pokud je pohromadě velké množství různých kultur mohou přetrvat pouze dominantní prvky jednotlivých kultur a vzniká jedna společná. Nejčastějším příkladem tohoto asimilačního jevu bývá USA a jeho „tavící kotel“, kdy se mnohogeneračním soužitím mnoha kultur všechny kultury přetavili v jednu, Americkou kulturu (Průcha, 2007).

3.3. Stádia akulturace u dětí a dospívajících

Cristine Igoa se zabývala stádií akulturace. Především se zaměřila na akulturaci ve spojitosti s postupnou kulturní vykořeněností. Jako vykořeněnost Igoa (Igoa, 1995) chápe sled událostí, které přicházejí bezprostředně po příjezdu. Vykořenění je uváděno jako ztráta kontaktu s mateřskou kulturou a nedostatek své kultury v bezprostředním okolí mimo kruh rodiny. Nejvíce se tento jev ukazuje ve školství. Děti mají, z kulturního hlediska, často zcela odlišný vztah ke vzdělávání a především k autoritám. Každé dítě řeší kulturní vykořenění po svém. Samozřejmě záleží na povaze kultury, ze které pochází, ale také na individuálním charakteru dítěte. Některé dítě se uzavře do sebe a promluví, až když si je stoprocentně jisté, že se mu ostatní nebudou posmívat za jeho nedokonalý jazyk. Jiné se snaží získat uznání u učitelů a do té doby je nezajímají vztahy s ostatními žáky.

Celý proces adaptace je podmíněn individuální situací dítěte, jiné podmínky má dítě ekonomických migrantů a jiné dítě uprchlíků ať válečných, politických nebo náboženských.

V první fázi se dítě dozvídá o cestě do jiné země. Ve většině případů je tento důležitý fakt vyřčen ve spěchu a bez větších příprav. Dítě nemá čas rozloučit se s přáteli ani se svým

„bezpečným“ domovem. Z této fáze si děti nesou nejvíce traumat a mnohdy nevědí, jak se s tím vyrovnají, protože tuto situaci již nelze nikdy více zopakovat ani se na ni nelze připravit. Význam této situace si děti uvědomují na cestě anebo až v nové hostitelské zemi.

Druhá fáze je samotná cesta z vlasti do nové země. Dítě zažívá strach z neznámého a samotná cesta bývá velmi stresující či na hranici zákona. Dítě není schopně orientovat se v tom co se děje a spoléhá na přítomnost dospělé části rodiny, která je vždy ochraňovala. Mají strach, zda se v pořádku dostanou do bezpečí. Většinou jsou naplněni mýty o tom, jak dokonalý a snadný je život v té dané zemi, netuší však, že mnohdy narazí na tvrdou realitu.

Ve třetí fázi, se dítě ocitá v nové zemi s novou kulturou, většinou tato kultura nemá téměř nic společného s jejich mateřskou kulturou. Pokud má rodina štěstí, tak má v nové zemi příbuzné nebo přátele, kteří již mají vybudované zázemí a jsou ochotni jim do začátku poskytnout pomoc. Pokud se jedná o válečné uprchlíky, je velmi pravděpodobné, že rodina musí strávit určitý čas v uprchlickém táboře, poté se několikrát přestěhovat nebo změnit zemi, podle politické situace. Dítě trpí pocity neusazenosti a necítí již téměř žádnou jistotu.

Během další, čtvrté fáze dítě zažívá kulturní šok, který chápeme jako psychickou dezorientaci v kontextu odlišné kultury kvůli nedostatečné schopnosti porozumět kulturním vzorcům cizí kultury (Janebová, 2009). Dítě je nuceno pravidelně opouštět rodinu a docházet do školy. Dítě nezná nový jazyk ani zvyky dané země. Dítě může být velmi zmatené a upadat do deprese, jelikož se ve škole musí spoléhat samo na sebe. Rodiče se většinou naučí jazyk mnohem později než jejich děti. Děti tak často přebírají oficiální role dospělých, jelikož veškerá komunikace s majoritní společností je na nich a jejich jazykových dovednostech (stáž v o.s. Inbáze Berkat). Děti jsou tímto jevem často frustrované. V některých případech takto rodiče nevědomky tlačí své děti do „dospěláckých“ povinností.

V této fázi adaptace, se dítě může schovat do tzv. tichého stádia („silent stage“), kdy se uzavře do sebe a nekomunikuje s okolním světem nové kultury. Jsou nedůvěřiví ke všemu neznámému, nedávají najevo emoce, tudíž ani své problémy. Vše se uzavře do

jejich vnitřního světa a je, většinou pouze na učitelích, aby tuto bariéru prolomili. Každé dítě se s touto bariérou potýká odlišným způsobem. Záleží na tom, z jaké kultury pochází a jaký je jejich vztah ke vzdělávání a k autoritám. Většinou děti vystoupí z této obranné bariéry, až když jsou určitým způsobem oceněni okolím za svou práci a úsilí. Je velmi důležité, aby bylo dítě v tomto stadiu podporováno učiteli.

V další páté fázi začíná, podle Igoa, probíhat asimilace nebo akulturace, podle toho jak silně vnímá dané dítě sounáležitost ke své kultuře. Igoa tvrdí, že „asimilace nutí jedince zahazovat své dosavadní hodnoty, aby mohli splynout se středním proudem“ (Igoa, 1995, s. 44). Na druhé straně na akulturaci Igoa nahlíží jako „na možnost, jak se stát součástí středního proudu majoritní společnosti, bez nutnosti vzdát se svých hodnot a své kulturní identity“ (Igoa, 1995, s. 44). Děti v této páté fázi touží splynout se svými vrstevníky, chtějí mít přátele a nový lepší život, nežli ten co byl doma. Často tak zahodí svou dosavadní kulturní identitu a předstírají, že jsou součástí majoritní společnosti. To zapřičiňuje, že popírají své zásady a hodnoty, aby se zalíbili okolí. Pro dítě je velmi obtížné udržet si svou původní identitu a udělat tím dojem na své vrstevníky z odlišné kultury. Je tedy na dospělých v jejich majoritním okolí, aby jim připomínali význam jejich původní kultury (Igoa, 1995). Tyto děti pak často žijí v mnohonásobné identitě a tento model si mohou ponechat po celý zbytek života. Tématu mnohonásobné identity se budu věnovat v následující kapitole.

Za poslední šestou, fázi adaptace Igoa uvádí zapojení dítěte do středo-proudu majoritní společnosti. V této fázi Igoa rozděluje děti do dvou skupin. Do první skupiny dětí patří ty děti, které se zvládli bez větších obtíží integrovat mezi své vrstevníky v majoritní společnosti. Těmto dětem nedělá obtíž projevat se podle své mateřské kultury mezi majoritní společností a z majoritní společnosti si přebírají pouze to, co neohrožuje jejich hodnoty z mateřské kultury.

Druhé skupině dětí se nepovedlo integrovat se do majoritní společnosti bez zapření své mateřské kultury. Tyto děti se cítí velmi nepohodlně. Mají obavy z diskriminace, bojí se odkrýt svou mateřskou kulturu na veřejnosti a tak „hrají“ náležitost ke kultuře majoritní. Stále se musí kontrolovat. Doma hrají svou kulturu, tak aby se zavděčili rodině a nezostuzovali ji tak, ale jakmile se ocitnou ve škole nebo mezi svými vrstevníky z majoritní společnosti, musí hrát kulturu převzatou. Tyto děti se cítí být ztracené, nikdy

více již nebudou stoprocentně náležet ani k jedné z těchto dvou společností. Tyto děti si rozvojenou identitu odnášejí s sebou dále, i do dospělého života. Pro tuto skupinu je těžké se tohoto fenoménu zbavit. Jejich integrace i v dospělém životě bývá zdlouhavá a složitá.

4. Psychologické prožívání migrace

4.1. Identita

„Identita je mýtus o velkém příběhu, který nutí k potřebě každého jedince najít své místo v životě prostřednictvím vlastní identity, což je nedílnou součástí každé naší osobnosti“ (Launikari, 2009, s.82). Tento mýtus Launikari považuje za jeden z nejvýznamnějších výtvorů moderní doby.“ Takto, v celku odvážně, se k problematice identity vyjadřuje Mika Launikari. (Launikari, 2009) Na pojem identita se však nemůžeme dívat pouze z jednoho úhlu jedné teorie. V odborné literatuře se pojmem identity zabývá mnoho různých teorií z rozdílných sociálních oborů (jako psychologie, sociologie, filozofie, etika či politologie). Tento pojem lze jen těžko jednoznačně uchopit. Každá teorie nahlíží na tuto problematiku z trochu odlišného úhlu, a to jak kulturních, tak sociálních, rasových nebo etnických (Hubertová, 2011). V této práci bych na pojem identity chtěla nahlížet především z hlediska psychologického. V psychologii však patří pojem identity k jednomu z nejsložitějších pojmů.

Jako první se z psychologického hlediska zabýval identitou E. Erikson, kdy v polovině 20. století zaměřil své bádání především na samotnou tvorbu identity. Podle Eriksona (1994, 1999) je nejdůležitějším obdobím pro nacházení pocitu vlastní identity adolescence. V tomto životním období se člověk začíná dotvářet do dospělého jedince, který se začíná vymezovat oproti většinové společnosti (Jirsáková, 2011). Toto nacházení pocitu vlastní identity Erikson označil jako *řešení krize identity*.

Říčan, který vychází především z poznatků Eriksona, v základu označuje identitu, za definici toho *kým jsme a kam směřujeme*. Ale vzhledem k velmi širokému významu tohoto pojetí rozdělil pojem identity do několika hledisek. A to na hledisko obsahové a hledisko formální (Hubertová, 2011). Z obsahového hlediska je pojem identita zastřešen základními osobními motivy, poznáním vlastních schopností, sexuální a spirituální identitou. Dle formálního hlediska představuje identita soubor sociálních rolí, které se

formují spolu s člověkem samotným, hlavní je uvědomění si sebe sama a svého místa ve společnosti (Hubertová, 2011, s. 6),

Jiní psychologové tvrdí, že největší vliv na utváření identity mají okolní společnosti a kultura. Podle toho, jaké jsou většinové konvence, v jakém prostředí a v jaké filozofii byl jedinec vychováván a jaké jsou individuální vlastnosti jedince. Podle Macka tedy záleží na seberefektování a pochopení bezprostředního okolí (Macek, 2003).

Pokud se zaměříme na pojem identita podle J. Průchy, tak se můžeme domnívat, že identita je „pocit prožívání příslušnosti jedince k určitému společenství, s jehož hodnotami, normami či jinými rysy se ztotožňuje“ (Průcha, 2007, str. 120). Identitu tedy vnímá především v kontextu sociálních rolí a vztahů. Pro Průchu je velmi důležitá sounáležitost k určité kultuře nebo národnosti. Průcha dělí identitu do dvou skupin, a to na identitu kulturní a identitu národní. Kdy je *kulturní identita* něčím skrytým, co je spojeno s jazykem nebo historií a co je v nás hluboko zakořeněno. Tento typ identity se projevuje pouze při styku s odlišnou kulturou. Oproti tomu *národní identita* funguje jako určitý prvek sounáležitosti ke stejné skupině a pudí jistou míru solidarity k „vlastnímu druhu“. Tato identita se projevuje především v dobách obecného vnějšího ohrožení, například hrozba silícího Německa před 2. světovou válkou (Berry, 2002).

Žádná z uvedených teorií, bohužel nemůže dokonale objasnit pojem identity. Ale všechny jako celek nám mohou identitu alespoň přiblížit.

4.2. Fáze formování identity u dospívajících migrantů podle E. Eriksona

Proces hledání identity, jako takový bývá v ideálním případě dotvořen mezi 20. a 25. rokem. Pokud budeme vycházet z odkazu Erika Eriksona (1994, 1999), je nutno uvést základní vizi tohoto psychologa o pojmu identity. Pro tohoto psychologa bylo období adolescence stěžejní fází života, pro řešení krize identity. V adolescenci mají dospívající lidé tendence k experimentování s rolemi. To se týká i experimentování s ideologiemi, zájmy a chováním obecně. V důsledku toho, mají dospívající lidé ideální příležitost, k vytváření svých hodnotových žebříčků a sebepojetí (Atkinsonová, 2003). Obzvláště pro dospívající lidi žijící ve složité moderní společnosti je výhodné, pokud jeho okolí sdílí stejné hodnotové žebříčky. Společnosti primitivnějšího charakteru mají výhodu v menším poli výběru. Od těchto poznatků o době adolescence, Erikson odvíjí následující fáze krize

identity.

Dosažená identita. V této fázi již adolescent prošel krizí identity. Má jasnou představu o tom, kým je a kam směřuje. Je oproštěn z područí rodiny a ponechal si pouze to z rodinných „vzorců“, co odpovídá jeho nalezené identitě. Takový adolescent si osvojil své vlastní názory ve světových názorech jako je politika či náboženství. Své názory si osvojil zcela sám (Atkinsonová, 2003). Tato fáze je ideálním stavem klienta, který opouští ZDC. Nutno však říci, že touto fází utváření identity nekončí. Utváření identity je celoživotní proces. Bohužel pouze velmi malé procento klientů ZDC této fáze dosáhne před opuštěním zařízení. Adolescenti, kteří opustí ZDC s jasnou představou o své budoucnosti, mají velké šance na úspěšný samostatný život, bez pomoci podpůrných organizací.

Ve fázi *přejaté identity* se nachází adolescent, který krizí identity ještě neprošel. Tito adolescenti sice na oko mají své vlastní názory, ale téměř všechny zásadní ideologie převzali od své rodiny. Nemají vybudovaný svůj vlastní hodnotový žebříček, většinou názorově smýšlí v kontextu svého okolí. Jedná se o méně zralé jedince, nedokáží samostatně řešit „dospělé“ problémy (Atkinsonová, 2003). V této fázi se svěřenci ZDC nachází, pokud jsou v mladším adolescentním věku a teprve se seznamují s českým prostředím. Jsou ještě příliš mladí na to, aby se orientovali ve svém budoucím životě. Zároveň jsou až příliš ovlivněni přáními a plány jejich rodin či kulturním odkazem, ze kterého vzešli. Je velmi časté, že tito adolescenti mají v sobě dvě zásadní dilema. První dilema je to, co vyžaduje jejich rodina a kultura. Druhým protipólem je to, co skýtá nová svobodomyšlnější kultura, která jim otevírá nepřeberné množství budoucích cest (Praxe v ZDC).

Moratorium se vyznačuje usilovným hledáním identity a životních cílů. Ve svých názorech a ideálech jsou velmi často nestálí. Adolescenti v této fázi aktivně hledají odpovědi na své názory a snaží se ujasnit si své žebříčky hodnot. Bývají však na rozhraní mezi vlastním uvažováním a názory svého okolí. Adolescenti v moratoriu se z pravidla nacházejí uprostřed řešení krize identity. Mohou se rychle dostat do područí nejrůznější ideologických skupin, jako například politické či náboženské skupiny, ale po nějaké době své názory velmi razantně mění (Průcha, 2007).

V této fázi se alespoň v prvních měsících adaptace ocitá velká část klientů ZDC. Klienti

se musejí vyrovnávat s rozmanitostmi nové okolní kultury (Praxe v ZDC).

Konfuze identity. Adolescent v této fázi může i nemusí mít krizi identity za sebou. Většinou působí zmateně či cynicky. Chybí mu stabilní sebepojetí, nemají vybudované vlastní názory ani vlastní žebříček hodnot. O svých plánech hovoří, tak jako by se týkali třetí osoby a ne jich samotných. Často tvrdí, „že by bylo zajímavé jít na veterinární školu, ale také by bylo zajímavé být sklářem“. Velmi často jsou však až příliš mladí, na to, aby měli o své identitě reálnou představu (Atkinsonová, 2003). V ZDC touto fází často procházejí takový klienti, kteří se chtějí uzavřít před světem a odpovědnost za jejich budoucí život by nejraději předali někomu jinému. Bojí se toho, co bude dál a už vůbec se tím nechtějí zabývat. Nejvíce se bojí reagovat na novou kulturu s naprosto novým žebříčkem hodnot a bojí se, jak tato kultura bude reagovat na ně samé (Praxe v ZDC).

Adolescenti, se kterými jsem se v ZDC setkala, se na počátku pobytu většinou nacházeli ve fázi moratoria nebo v konfuzi identity, kdy na ně nové prostředí z ničeho nic vychrtilo nekonečné množství životních rolí a náhledů na hodnotový systém. Oni však většinou přicházeli s určitou představou o svých hodnotách, pramenících z jejich kultury a rodinného zázemí v mateřské zemi. Tolik vjemů naráz v nich utvářelo obrovský vír pochybností a nevěděli, kterou cestou jít, aby vyhověli všem složkám své dosavadní identity. Velmi důležitá je vyváženost biologických, psychosociálních a kulturních faktorů. Tato rovnováha je u klientů ZDC velmi často narušena. Což pouze přispívá ke zhoršené duševní situaci klientů ZDC (Praxe v ZDC).

Adolescence a hledání identity je jednou z nejdůležitějších životních období, hlavně pro „odpíchnutí se“ do dospělého samostatného života. Adolescenci nelze zkrátit ani přeskočit, stejně jako předcházející údobí života. Svěřenci ZDC však někdy mohou mít pocit, že jsou předčasně hnáni do dospělosti a nestíhají dospět, tak jak by to bylo přirozené. Někteří se naopak stylizují do role dítěte a i sami sobě namlouvají, že jsou na rozhodování o svém životě, ještě příliš mladí. Jak již bylo řečeno, adolescence je velmi složité období, a pokud si svěřenci ZDC před opuštěním tohoto zařízení jsou skutečně vědomi toho, kým chtějí být a kam směřují, jsou na nejlepší cestě k úspěchu, na který tyto mladí lidé čekají celý jejich dosavadní život.

4.3. Identita z pohledu kulturního individualismu a kulturního kolektivismu

Jedním z nejdůležitějších aspektů určující identitu jedince je rozdělení národů na individualistické a kolektivistické. Průcha (2007) hovoří o kulturním kolektivismu a kulturním individualismu. Tyto dva kulturní charaktery jsou v mé práci stěžejní, pro pochopení komplexního chování klientů Zařízení pro děti – cizince (dále ZDC). Kultury smýšlející dle kolektivismu, jsou takové kultury, kde zájem skupiny převažuje nad zájmem jednotlivce. Od tohoto faktu se odvíjí veškerá jejich činnost a rozhodování se. Lidé v tomto duchu vedou velké firmy, vzdělávají se a také žijí ve velkých rodinných jednotkách.

Pokud se podíváme do prostředí mládeže v kolektivistické kultuře, které je pro mojí práci stěžejní, zjistíme, že pro mladého člověka, který vyrůstal v kolektivistické kultuře, je velmi obtížné přijmout individualistickou mentalitu a naopak. Nejvíce mohou být rozdíly znatelné ve školním prostředí. Žáci v kolektivistické kultuře vystupují za celek své třídy. Nic si nedovolí učinit bez souhlasu celé skupiny a učitel je brán za nejvyšší autoritu, bez které se žáci odmítají prezentovat na veřejnosti. Jakékoliv spory v rámci třídy jsou tabu. Skupina vždy musí učinit taková opatření, aby ke střetům ve skupině nedocházelo. Veškeré úspěchy, jsou konány pro prestiž celé třídy. Studenti nikdy nediskutují, protože musí jednotně sdílet stejné názory a diskuze by byla brána jako urážka skupiny. Po vystudování je jedinec uznán způsobilým pracovat v jiné skupině a ne sám za sebe, dokončení školy je otázkou prestiže celé třídy. Na podobných principech fungují veškeré sociální skupiny v kolektivistických zemích.

V ZDC byla takováto skupina vytvořena ze tří národnostních menšin, a to z Číňanů, Vietnamců a Mongolů. Skupina Mongolů se jako jediná otevírala i ostatním klientům a vychovatelům. Mimo naprosté soudržnosti v rámci skupiny se výrazně nestraničili. Zbývající dvě skupiny Vietnamců a Číňanů vystupovaly jako jeden jedinec. Nikdy nevybočovali ani nezradili člena své skupiny. Veškeré přátelské i intimní vztahy probíhaly pouze v rámci skupiny. Tyto skupiny příliš nerespektovali pravidla ZDC nebo ostatní klienty zařízení. Řídili se svými vlastními pravidly, která byla ku prospěchu jejich skupině a která považovali za správná. Necítili potřebu se učit český jazyk, jelikož s okolím komunikovali jen v rámci nutnosti. Tuto svou skupinu potřebovali k životu a nedovedli si jej bez ní představit. Charakter této skupiny byl velmi obtížný pro práci vychovatelů, klienti totiž odmítali veškeré nabídky pomoci či rady. Všechny problémy se řešili pouze v rámci skupiny a nesměli se dostat na povrch, mimo skupinu. Také po opuštění ZDC se členové těchto skupin rozhodli žít v podobné etnické uzavřené skupině

mimo zařízení. V kolektivistické kultuře žije převážná část lidské populace jako většina asijských národů, středomořské národy, Rusové a jiné.

Na druhé straně stojí kultury, které preferují individualismus, kdy vše stojí a závisí především na jednotlivci. Touto kulturou se řídí převážně anglosaské země jako je Velká Británie, Německo či USA. Jedinec jako takový není závislý na sounáležitosti ke konkrétní skupině. Na jistou formu individualismu jsme po pádu komunismu, zvyklí i v České republice, přestože jsou slovanské národy považovány za spíše kolektivistické národy.

4.4. Vnímání vlastní identity u dospívajících klientů ZDC

Pro cizince, který přijde do nového prostředí odlišné kultury, je obzvláště důležité udržet si linii své identity a nadále ji v sobě podporovat. Především, pokud se jedná o dospívajícího cizince, je nutné, jak již bylo řečeno, aby si uvědomil, kdo je a kam směřuje. Příchod do nové země se rovná příchodu do nového domova, který se musí budovat znovu, od nuly. U dospívajících cizinců, kteří jsou v nové zemi sami tedy i klientů ZDC, je nadmíru důležité si ujasnit, nejen kým jsou a kam směřují. To nejdůležitější je zjistit, kým chtějí být a zda si chtějí udržet své tradice a svou kulturu (Praxe v Inbáze Berkat).

Pro některé klientů ZDC není jejich původ a kultura ničím důležitým a smýšlejí více multikulturně. Tito mladí cizinci chtějí naopak vše z minulosti „nechat za sebou“ a začít zcela nový život s novým žebříčkem hodnot a v novém kulturním zázemí, které pro ně skýtá mnoho možností. Obě tyto cesty vyžadují velkou dávku odhodlání a vůle. Navíc dospívající cizinci, kteří se ocitají na našem území, jsou již v určité fázi budování své identity (Atkinsonová, 2003). Mnohdy mají pevně daný systém hodnot, který přebírají ze zásad své mateřské kultury. Pokud se však ocitnou v prostředí s téměř nekonečnými sociálními rolami, společnosti založené na výkon a systém hodnot je velmi odlišný, záleží pouze na síle jejich charakteru a na jejich odolnosti (Igoa, 1995).

Jen málokterý mladý cizinec je schopen touto proměnou jeho identity projít sám, bez cizí pomoci. Právě poskytnutí určité pomoci či podpory v této oblasti je jedním z nejdůležitějších úkolů pracovníků ZDC (Praxe v ZDC).

Pro dospívajícího člověka je při hledání a ujišťování se ve vlastní identitě velkou pomocí, pokud jeho okolí sdílí podobné hodnoty a cíle, jako on sám. Podobně zjednodušené

podmínky mají ti adolescenti, kteří vyrůstají v jednodušších modelech společnosti, kde mají jen omezený výběr toho, kudy se mohou v budoucnu vydat (Igoa, 1995). Ve složitějších společenstvích, jako je naše západní, je až příliš mnoho identifikačních modelů a až příliš mnoho sociálních rolí, které si mohou adolescenti zvolit (Atkinsonová 2003). A právě to může mnohým adolescentům přitížit, v už tak těžkém období řešení krize identity. Dalším faktem je, že ne všechny části identity mladého člověka, jsou na stejné úrovni (Igoa, 1995), Adolescent může mít jasnou představu o svém budoucím zaměstnání nebo o tom jakých hodnot se za žádných okolností nevzdá, ale na druhé straně může mít nulovou představu o svém budoucím partnerském a rodinném životě (Igoa, 1995).

Všechny výše zmíněné ztěžující faktory, které mohou při hledání identity nastat, se velmi často, v různých variantách, objevují v životech nezletilých klientů v péči ZDC. Nejvíce jim však jejich budování identity narušuje fakt, že se mnohdy ze dne na den, jak již bylo řečeno, ocitli v naprosto odlišné kultuře s naprosto odlišným systémem hodnot (Igoa, 1995).

5. Zařízení pro děti - cizince

Zařízení pro děti – cizince (dále ZDC) je jedinou formou ústavní péče pro nezletilé cizince bez doprovodu, na našem území.

5.1. Klienty Zařízení pro děti – cizince

Nejčastější země původu svěřenců ZDC jsou z *Evropského kontinentu* – Slovensko, Ukrajina, Makedonie; z *Asijského kontinentu* - Čína, Vietnam, Mongolsko, nástupnické státy bývalého Sovětského svazu, Turecko, Sýrie; a z *Afrického kontinentu* – Somálsko, Kongo, Nigerie.

Klienty tohoto zařízení jsou všichni nezletilý cizinci nacházející se na našem území, kteří jsou bez doprovodu zákonného zástupce. Tyto děti žádají o politickou ochranu našeho státu nebo byli zadrženi policií ČR jako nezletilé osoby bez doprovodu.

Jako nezletilou osobou bez doprovodu, chápeme osobu mladší 18 let, která přicestovala

na území České republiky bez doprovodu zletilé osoby odpovídající za ni, podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství osoba mladší 18 let má. V dalším případě, že je osobou bez státního občanství, na území státu jejího posledního bydliště, a to po takovou dobu, po kterou se skutečně nenachází v péči takovéto osoby. Nezletilou osobou bez doprovodu se rozumí i osoba mladší 18 let, která byla ponechána bez doprovodu poté, co přicestovala na území. (§ 89 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů - zákon o azylu). Další skupina dětí, které se nacházejí v tomto zařízení jsou ti, kteří sice mají své zákonné zástupce na území České republiky, ale ti se momentálně o své děti nemohou, nechtějí nebo nesmějí starat, v případech, kdy je rodič ve vazbě, ve výkonu trestu, v nemocnici nebo byl podán návrh předběžného opatření na umístění dítěte do ústavní výchovy v zemi původu z důvodu výchovných problémů dítěte (www.ddc.cz).

„Děti se do zařízení přijímají na základě nařízené ústavní nebo ochranné výchovy nebo usnesením o předběžném opatření. Návrh na nařízení předběžného opatření o umístění podává orgán sociálně-právní ochrany dětí a o umístění vždy rozhoduje soud.“
(www.ddc.cz)

Děti do tří let, u kterých se prokázal nezpochybnitelný nezájem rodičů, jsou automaticky podrobeny „běžným“ postupům, jako u českého právně volného dítěte. To znamená, že je umístěno do kojeneckého ústavu a připravováno na možnou adopci.

Většina z těchto dětských uprchlíků prošla hlubokým traumatem, k jehož zvládnutí je nutný citlivý přístup a péče psychologa. Děti téměř bez výjimek pocházejí z kulturních podmínek zcela odlišných od našich zvyklostí, a tak děti procházejí velkým kulturním šokem, který jim mnohdy dělá největší problémy i několik měsíců po příchodu do naší země.

5.2. Historie a charakteristika zařízení

Zařízení pro děti – cizince bylo administrativně zřízeno 1. listopadu 2003 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT). První byl zřízen Diagnostický ústav se sídlem na Praze 5, který byl následně zařazen do systému škol a školských zařízení.

Diagnostický ústav začal reálně fungovat až 15. června 2004. Do poloviny roku 2007 byl však prozatímně provozován v budově Základní školy - Modrá škola na Praze 4, kvůli nezbytné rekonstrukci celé budovy na Praze 5, která byla úspěšně dokončena v srpnu 2007. V prostorách provizorního Diagnostického ústavu v Modré škole bylo posléze zřízeno středisko výchovné péče – internát, pro chovance ZDC, kteří studují střední nebo vysokou školu v Praze jeho bezprostředním okolí.

V září 2004 začali fungovat další instituce zařízení, a to Dětský domov se školou a Výchovný ústav pro děti - cizince Permon, který se nachází ve Středočeském kraji.

Výše zmíněné instituce v rámci Zařízení pro děti - cizince, tj. diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče, základní škola a praktická škola jsou příspěvkovou organizací MŠMT.

„Činnost tohoto zařízení je upravena *zákonem č. 109/2002 Sb.* ve znění jeho pozdějších předpisů o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů a *vyhláškou č. 438/2006 Sb. ze dne 30. srpna 2006.* Péče v tomto zařízení odpovídá péči poskytované českým dětem v obdobných zařízeních, ale s některými službami navíc, jako např. využívání služeb tlumočnicků nebo zvýšený počet vyučovacích hodin českého jazyka.“ (www.ddc.cz)

Hlavním cílem ZDC je umožnění co nejrychlejší, ale zároveň nejšetrnější integrace nezletilých dětí - cizinců bez doprovodu do většinové společnosti České republiky. Je však nutné po celou dobu tohoto procesu dbát na etnickou, kulturně-historickou, sociální i náboženskou identitu každého dítěte.

Zařízení pro děti – cizince se skládá ze tří základních institucí, a to z Diagnostického ústavu, Dětského domova se školou a z Výchovného ústavu.

5.3. Diagnostický ústav

Diagnostický ústav má kapacitu 18 lůžek. Dítě, které je přijaté do ZDC je nejprve umístěno na přijímací oddělení diagnostického ústavu, kde je během prvních tří dnů podrobena veškerým nezbytným zdravotně-preventivním procedurám a přijímacím rozhovorům, které jsou nutné k přijetí do zařízení, vše za přítomnosti psychologa i

tlumočnicka. Nezbytnou dvoudenní karanténou si projdou i všechny děti, které se samy vrátili z útěku nebo byli úředně zadrženi na útěku z ZDC.

U všech přijímacích rozhovorů a zásadních procedur je přítomen tlumočnick a jeho spolupráce s dítětem je klíčová. Tlumočnick je, v prvních krocích jediným pojítkem s klientovým původním životem, zvláště pokud se jedná o extrémně vyplašené nebo introvertní dítě. Navíc většina tlumočnicků jsou příslušníky stejného národa jako nezletilý, pro které tlumočí. Tento fakt často pomáhá v prolomení nedůvěry k cizímu prostředí. Někdy vznikne mezi tlumočnickem a chovancem bližší pouto a v několika případech tlumočnick usiloval o opatrovnictví dítěte a i poté co dítě opustilo ZDC se s ním nadále stýkal a byl mu nápomocen ve finálních fázích jeho adaptace.

Po třech prvních dnech je dítě přemístěno na oddělení k ostatním dětem. V ideálním případě dítě zůstává v diagnostickém ústavu 8 týdnů. Během těchto týdnů dítě prochází čtyřmi pobytovými fázemi, a to adaptační, stabilizační, podpůrnou a výstupní fází. V těchto prvních měsících pobytu se s dítětem velmi intenzivně pracuje. Nezletilý je pod neustálým dozorem vychovatelů, speciálních pedagogů nebo psychologů.

Dítě si pomalu osvojuje základy českého jazyka a zvyká si na odlišnou kulturu. Je dáván důraz na sledování osobnosti dítěte a pomalu je stanovena jeho diagnóza, která musí pojmut veškeré roviny jeho života. Je nutné sesbírat co nejvíce dostupných informací o daném dítěti a také odlišovat lživé údaje od těch pravdivých, což bývá v některých případech velmi složité. Celková diagnostika zahrnuje pět jednotlivých oblastí, kterými jsou diagnostika sociální, zdravotní, speciálně-pedagogická, pedagogická a psychologická. Veškerá činnost dítěte po celou dobu 8 týdnů v tomto zařízení je pro diagnózu velmi důležitá a veškeré i sebemenší nové údaje by měly být zaznamenány a později přidány, k celkovému souboru informací, tak aby nic nebylo přehlédnuto.

Diagnostické metody, i to jak navodit dítěti přívětivější prostředí pro adaptaci, jsou velmi různorodé a individuální, převládají však volnočasové aktivity, kdy může dítě na okamžik zapomenout na vše okolo a aktivně si odpočine nebo i „vybije“ negativní energii přátelským způsobem. Jsou to aktivity jak sportovní (basketball, jízda na kole, stolní tenis), tak tvořivé (keramické dílny, ruční práce), ale i terapeutické (muzikoterapie, kanisterapie).

Z důvodu velmi křehkého pouta mezi dítětem a pracovníky zařízení je nutné, aby byl personál zařízení zdatný nejen v pedagogicko-psychologických schopnostech, ale je také nutná velká dávka empatie a především socio-kulturní přehled o daných zemích a jejich zvyklostech. Časté jsou například konflikty mezi vychovatelkami a chlapci z muslimských zemí, kdy chlapci nerespektují ženu jako autoritu.

Z hlediska sociální diagnostiky se usiluje o sestavení osobní, rodinné a sociální anamnézy. Je velmi důležité se zaměřit na to, z jakého sociálního prostředí klient pochází.

Zdravotní diagnostika mapuje aktuální zdravotní stav nezletilého, jeho zdravotní anamnézu a klient je podroben všem nutnými zdravotními prohlídkám. V některých případech se diskutuje nad skutečným věkem klienta, zdali se klient záměrně nevydává za mladistvého, aby tak mohl využívat výhod a ochrany, které nezletilý cizinci bez doprovodu, oproti zletilým mají.

Speciálně-pedagogická diagnóza zkoumá zvláštnosti v chování klienta, které mohou pramenit z odlišného etnického, kulturně-historického či náboženského prostředí, ze kterého klient pochází. Kulturní odlišnosti mohou často být strůjcem komplikovanější adaptace klienta na nové prostředí, které se pojí s odlišným režimem a s ním spojenou pracovní morálkou, hygienickými návyky, s rozdílnou hierarchií autorit. Z toho všeho mohou plynout nové indicie k řešení eventuálních etnopedických problematik klienta.

V psychologické diagnostice je diagnóza soustředěna na schopnost adaptace klienta, jeho kognitivní dovednosti, případné psychopatologické rysy nezletilého a míru trauma z celkového imigračního procesu. V rámci psychologické diagnózy klienta se individuálně pracuje na posilování schopnosti adaptace dítěte a na zmírňování pocitu odlišnosti. Je nutné, aby klient byl schopen zapojit se do kolektivu ostatních dětí a posiloval vztahy mezi nimi. Psycholog se snaží zjistit vizi dítěte, o tom jak si představuje jeho život v naší zemi, s jakými ideály přišlo a co ho k odchodu z jeho vlasti vedlo. Zda je dítě připravováno na „skutečnou“ realitu a skutečné možnosti života v České republice. A zda se povaha jeho identity s těmito plány slučuje. V rámci individuální terapie jsou vedeny konzultace s dítětem, kdy se pracuje na celkovém zklidnění klienta, odbourávání jeho úzkostí a případného trauma, posilování pocitu jistoty a bezpečí, které směřují k sebeuvědomění a rozvoji jeho osobnosti.

Pedagogická diagnostika spočívá ve zjištění úrovně předchozího vzdělání nezletilého, jeho schopností a vědomostí v jednotlivých předmětech. Na základě této diagnostiky navrhuje pedagogové možnosti dalšího vzdělávání. Rozhodují do jaké odpovídající třídy ZŠ, praktické školy nebo české střední školy bude dítě zařazeno po přemístění do Dětského domova se školou a Výchovního ústavu pro děti - cizince.

Po 8 týdnech v diagnostickém ústavu je dítě převezeno do Dětského domova se školou a výchovného ústavu pro děti- cizince Permon ve středočeském kraji.

5.4. Dětský domov se školou a výchovný ústav – Permon

Dětský domov se školou i Výchovní ústav se nacházejí ve stejném komplexu budov. V prostorách Permonu dítě zůstává až do doby své zletilosti, v případě, že studuje, může zůstat až do 26 let. Tyto děti jsou samozřejmě do 18 let, v případě prodloužení do 19 let v ústavní péči státu. Další případné setrvání až do 26 let je pouze na základě *smlouvy o ubytování* s ZDC, mladý cizinec pak na sebe bere veškerou zodpovědnost. Po celou dobu trvání ústavní výchovy je také dítěti soudem přidělen opatrovník.

Lůžková kapacita je uzpůsobena pro 36 dětí (maximum je 45 dětí). Budova zařízení je rozdělena na 2 sektory (sektor A a B) po třech skupinách, každá skupina má 3 pokoje po 2 lůžkách, sociální příslušenství, obývací pokoj, kuchyňku a vychovatelnou. Základní jednotkou jsou tedy skupiny rodinného typu, které jsou věkově i pohlavně různorodé.

Hlavním cílem pobytu dítěte na Permonu je pomoc začlenit dítě do české společnosti a vychovávat dítě v co nejoptimálnějším prostředí, které částečně supluje rodinu. Zařízení také usiluje o zajištění veškerých dokumentů, které dítě potřebuje k dalšímu legálnímu pobytu v ČR po ukončení jeho ústavní výchovy. Zpravidla, když dítě opouští ZDC má vyřízený trvalý pobyt v ČR či příslib k trvalému pobytu. Pokud dítě pobývá v ZDC je jeho pobyt na území ČR legální i v případě, že předtím na našem území pobývalo ilegálně.

V případě útěku dítěte, je po dítěti vyhlášeno celostátní pátrání a po dopadení policií je dítě předáno zpět do ZDC, tento postup platí také v případě, že je dítě zastíženo v jiném státě EU.

Po příjezdu na Permon je dítě přiděleno do jedné z šesti skupin. Každá skupinka má svá vnitřní pravidla, která se musí dodržovat. Při umísťování do skupin se klade důraz na jazykové i etnické aspekty klienta. Sourozenci se většinou umísťují dohromady, pokud není z výchovných, jazykových či zdravotních důvodů pro jednoho ze sourozenců prospěšnější jiná rodinná skupina.

U každé skupinky se střídá noční a denní vychovatel. Na jedné skupině přes všední dny pracuje asistentka vychovatele, která má na starosti děti do dvou let, v současnosti se na Permonu nachází pouze jedno batole, které zde žije s nezletilou matkou a jiná těhotná dívka nacházející se v tomto zařízení, by již v současné době měla porodit.

5.4.1. Škola

Součástí Permonu je základní škola, kam děti docházejí do té doby, než budou schopni studovat na české škole. Když již dostatečně ovládají český jazyk, začnou navštěvovat nejbližší školu, odpovídající jejich věku. V rámci této školy se starší žáci mohou vyučovat na kuchaře. Chod školy zajišťuje 7 učitelů. Učí se zde podle státních osnov.

Nově příchozí mladí cizinci mají individuální výchovu s důrazem na český jazyk, kdy se z počátku učí hrou a navazují na znalosti z předchozích dvou měsíců, které získali v diagnostickém ústavu. Když učitel českého jazyka usoudí, že je žák schopen se svými jazykovými schopnostmi pochopit učivo permonské školy je dle věku a jeho dosavadního vzdělání zařazen do jedné ze tří tříd.

Učitelé se snaží dostat žáky takovou na úroveň, která je vyžadovaná u jejich českých vrstevníků, aby pak mohli plynule přecházet na běžné školy v okolí a bez problému je ukončit.

Především pro žáky, kteří díky jejich věku nemohou stihnout přestup na běžnou českou školu, byla zřízena praktická škola, oboru kuchař, kde se i s horšími znalostmi českého jazyka mohou stát kuchaři s výučním listem, a tak mohou Permon opustit, alespoň částečně profesně vybaveni.

5.4.2. Prostory dětského domova

V sektoru A se mimo obytnou část nacházejí kanceláře zaměstnanců, jídelna, prádelna a tělocvična. V sektoru B se mimo obytnou část nachází škola - se šesti učebnami, dvěma kuchyněmi a kabinety pro učitele. Dále je zde keramická dílna, pokoj zdravotníka a 2 izolační místnosti po dvou lůžkách – tyto místnosti se využívají v případě nakažlivé nemoci či při návratu dítěte z útěku. K budově patří rozsáhlá zahrada s hřištěm na míčové hry a zábavným hřištěm s prolézačkami. V teplých měsících se otvírá přístup k řece – Vltavě.

5.4.3. Po odchodu ze ZDC

Po odchodu mladého cizince z dětského domova zpravidla klient zvolí jednu z následujících tří cest.

První a nejideálnější cestou je tzv. *samoživot*, kdy se klient osamostatní, najde si legální zaměstnání i bydlení a ocitá se bez větší závislosti na neziskovém sektoru. Alespoň částečně se asimiluje do české společnosti či zvolí život ve své národnostní menšině u nás. Tato cesta se jeví být jako nejúspěšnější možností a klient má velké šance na úspěšný a spokojený život v ČR. Klient může tuto cestu započít v některém z Domů na půl cesty.

Dále se klient může rozhodnout pro *další cílovou zemi*. Tato možnost převažovala v minulosti a v současné době není zase tak častá. Spíše záleží na národnosti klienta (například africké národy považují za neoptimálnější cílovou zemi Francii) či na tom, zda část klientovi rodiny nežije dále na západ, v tomto případě logicky tíhnou ke sloučení rodiny. Trend tranzitní země však Česká republika v posledních letech opouští a v mnoha případech se stává zemí cílovou.

Poslední z možností je *repatriace*, tj. návrat klienta do své země původu. Jako taková je spíše vzácností. Uchylují se k ní spíše političtí migranti, když zjistí, že situace v zemi již není životu nebezpečná či se stesk po vlasti a rodině v ní stane neúnosným.

Následnou péči klientů poskytují nejrůznější neziskové organizace jako OPU – organizace pro pomoc uprchlíkům, Poradna pro uprchlíky, o. s. Inbáze Berkat a jiné.

6. Praxe v Zařízení pro děti – cizince

S dětmi cizinci pracuji již několik let, ale byla jsem si vědoma toho, že práce s osamocenými dětmi pro mě bude zcela nová zkušenost. Chtěla jsem zjistit, jaké mezilidské poměry v ZDC panují. Především jsem chtěla zjistit, jak funguje soužití dětí z tak rozdílných kultur a zda jsou na tento problém vychovatelé profesně vybavení. Také mě zajímalo, co ZDC dělá pro to, aby se klienti v tomto zařízení dostatečně adaptovali na české prostředí a jakou filozofii v tomto procesu ZDC zastává.

Nejvíce jsem však chtěla nahlédnout do samotného světa klientů. Jak vnímají život v ČR a v ZDC? Jak vnímají sami sebe v tomto, pro mnohé dosti bizarní období jejich života? Jak se vyrovnávají s kulturním šokem, adaptací a s nástrahami české kultury, ale také odlišných kultur ostatních klientů v ZDC.

6.1. Kasuistiky

Veškeré kasuistiky jsou vypracovány na základě mé měsíční praxe v Zařízení pro děti - cizince (dále ZDC). Jako cenné podklady mi sloužili mé zkušenosti z více než čtyřletého působení v Občanském sdružení InBáze Berkat, kde pracuji jako dobrovolnice, převážně v dětské sekci. Kasuistiky jsem zpracovala podle individuálních rozhovorů s dětmi, ze studia jejich dosavadních kasuistik ze ZDC a především podle intenzivní celoměsíční komunikace s těmito dětmi a pozorováním jejich chování ve skupině ostatních dětí či vychovatelů. Porovnávala jsem jejich chování ve skupině, s tím jak se chovali pouze v mé přítomnosti či osamoceně, stranou od všeho.

Na přání vedení ZDC, z důvodu ochrany osobních údajů a zachování jisté míry anonymity budu o veškerých dětech hovořit jako o klientovi 1-4. Původně jsem veškeré kasuistiky chtěla uvádět v mužském rodě, bez ohledu na pohlaví nezletilého, ale vzhledem k určitým faktům o dětech by mužský rod vyzněl komicky a neprofesionálně. Navíc přiznáním pohlaví klienta se mnoho věcí z jejich chování zdá být mnohem jasnější a dávající smysl. Všem nezletilým, které uvádím ve své práci je od 14 do 19 let, bližší věk pro tuto práci není směrodatný.

6.1.1. Klientka 1

Mateřská kultura

Klientka 1 pochází ze Sýrie, což je arabský přímořský stát v západní Asii. Tato země je z 90% muslimskou a vládne v ní sunnitská většina. Bohužel má tato většina mocenské tendence perzekuovat veškeré náboženské menšiny v zemi. Včetně menšiny s jezidským vyznáním, což je podskupina kurdské menšiny. Principy tohoto náboženství jsou však dosud neprostudované a určitá část této víry je pro jinověrce tajná. K tomuto náboženství se hlásí také Klientka 1. Obyvatelstvo Sýrie je složeno z mnoha menších národů a religiózně odlišných skupin. Všechny tyto skupiny však mají společný kolektivistický model. V současné době je tato země, pod vlnou politických převratů v arabských zemích, na pokraji občanské války (<http://en.wikipedia.org>).

Anamnéza

Klientka pocházela z malé vesnice na severu Sýrie v zemědělské oblasti. Její rodina žila jako typická venkovská rodina, matka pracovala v domácnosti a otec byl zemědělec. Klientka byla nejmladší ze sedmi sourozenců, nejstarší bratr žil v Německu. Vztahy klientky s rodinou byly dobré. Klientka byla s rodinou v telefonickém kontaktu. Vždy zde byl neustálý tlak rodiny, aby klientka utekla za bratrem do Německa.

Klientka žila v ZDC od poloviny roku 2007. Klientka náleží k utlačovanému kurdskému národu, vyznává jezidské náboženství. Tato víra jí však nijak nebrání v „typickém evropském způsobu života“.

Cesta z vlasti do ČR

Cesta do Evropy byla dle jejích slov dobrovolná. K rozhodnutí opustit Sýrii došlo po opětovném zamítnutí její přihlášky na střední školu. Rodina se domnívala, že nepřijetí na školu zapříčinila klientčina příslušnost ke kurdské menšině. Jelikož klientčiným snem bylo stát se novinářkou, rodina jí dala na výběr. Buď zůstane žít s nimi na vesnici, ale bude mít nejnižší možné vzdělání nebo zařídí její odchod do Evropy. Klientka souhlasila s odchodem do Evropy.

Nejprve Klientka odjela autem do Damašku a poté letecky do Egypta, kde jeden měsíc čekala na letadlo do Prahy. V Praze na Ruzyni požádala o azyl. Z Ruzyně byla odvezena do příjímacího střediska Vyšší Lhota. V době pobytu v tomto zařízení se pokusila utéci

do Německa, kde žil její bratr. Policie klientku zadržela za německými hranicemi. Byla navrácena zpět do Vyšní Lhoty. Kvůli jejímu útěku do Německa, který nastal během již zahájené azylové procedury, jí bylo uděleno *správní vyhoštění* z Německa na dobu určitou. Z Vyšní Lhoty byla přemístěna do Diagnostického ústavu ZDC v Praze. Po dvou měsících se dostala do Dětského domova – Permon při ZDC (dále Permon). Její útěk do Německa se již nikdy neopakoval. Domnívám se, že útěk do Německa byl vyvolán tlakem rodiny, aby klientka žila se svým bratrem v Německu.

Za cíl pobytu v ČR si klientka zvolila studium a následné povolání novinářky. Než do ČR přijela, věděla o ní pouze to, že leží v Evropě a že je to svobodná země.

Žádost o azyl byla klientce zamítnuta pro nedostatek důkazů o porušování jejích lidských práv. Klientce však bylo uděleno *povolení k trvalému pobytu* v ČR.

Po příchodu na Permon, byla klientka úzkostná, velmi citlivá a uzavřená. Měla naivní pohled na svět. Na druhou stranu byla velmi přátelská, empatická a sebevědomá. Vedla jí vysoká motivace a ochota učit se. Z počátku měla na Permonu velké potíže adaptovat se na nové prostředí. Odmítala potravu a nekomunikovala s okolím. Často byly její reakce přehnaně emotivní až agresivní. Klientka velmi těžce nesla nepřítomnost své rodiny. Po počátečních problémech se nakonec dobře začlenila do kolektivu svěřenců Permonu a našla si zde přátele. Díky své vnímavosti a přirozené inteligenci udělala velké pokroky nejen ve vztazích, ale také v českém jazyce.

Měla problémy se samostatným rozhodováním, v minulosti za ní rozhodoval především její otec a také zbytek rodiny. Z tohoto důvodu nebyla na samostatné rozhodování zvyklá. Plán rodiny byl takový, že klientka po příjezdu do ČR uteče do Německa za bratrem, kde by za ni znovu rozhodoval někdo jiný.

V době mé praxe

Po dobu mého působení v ZDC byla klientka velmi přátelská, co se hodnot týče zásadová. Své problémy, ale nechtěla nebo se bála řešit. Enormní fixace na rodinu přetrvávala. Když se jí rodina, se kterou udržovala telefonický kontakt, týden neozvala, byla tím velmi frustrována. Stesk po rodině si vynahrazovala vztahem s hlavní vychovatelkou, které říkala „mámo“. Nejlépe vycházela s mladými vychovateli, které také respektovala. U některých vychovatelů měla velké problémy přijmout je za autoritu a dávala jim to najevo častými emotivními výlevy.

Klientka studovala, SOU obor Kadeřnictví, ale v době mé praxe v ZDC, měla velké problémy se záškoláctvím. Údajně kvůli špatným vztahům se spolužačkami, se klientce do školy nechtělo chodit. Klientka se mi svěřila, že ji spolužačky z xenofóbních důvodů neuznávaly a několikrát byla vystavena rasisticky laděným slovním útokům. O těchto incidentech však odmítla mluvit s vychovateli ZDC a nechtěla je řešit ani v rámci školy. Rovněž jí ale nebavila náplň učiva.

Svého snu stát se novinářkou se však nevzdala. Když jsem jí oponovala, že pokud se chce stát novinářkou, musí dodělat střední školu, i když jí to nebaví, mi sdělila, „že jí to tam štve a chodit tam nebude.“

Měla vřelý vztah k malým dětem v domově a ráda se o ně starala. Klientka malé děti chránila před „pubertálními poznámkami“ starších klientů a trpělivě s nimi jednala. Občas však byla hlavně dvěma matkami v domově trochu zneužívána a hlídala je, i když to měly dělat ony.

Klientka velmi těžce nesla to, že plno jejích přátel z Permonu odchází. Díky nim překonala počáteční problémy a dokázala se začlenit do chodu zařízení. Kvůli těmto odchodům a ve spojitosti s problémy ve škole se občas, jako při příchodu do zařízení, chovala extrémně emocionálně a uzavírala se do sebe. Nejvíce ji dokázal uklidnit telefonát s rodinou nebo poslech syrské hudby.

Pokud se na případ Klientky 1 podíváme z pohledu Harterovi teorie o sociálních aspektech identity (Hartle, 1997), je zřejmé, že je klientka typickým příkladem rozpolcenosti identit. Je v ní silně zakořeněná rodinná tradice a bojí se od ní jakkoliv odvracet. Zároveň však vidí okolo sebe plno nových možností života, které by v rodné Sýrii nebyly možné. Čím déle je v odloučení rodiny, tím více si uvědomuje svoji svobodu a faktické možnost rozhodovat sama za sebe, aniž by musela čekat na požehnání rodiny. Zároveň se ale cítí být povinna plnit naděje, které do její „cesty za svobodou“ rodina vložila. Klientka je také typickým příkladem člověka, který vzešel z kolektivistické kultury a nyní je nucen žít v individualisticky smýšlející společnosti (Průcha, 2007).

Prognóza

Pro klientku bylo velmi důležité pozitivní prostředí rodinného charakteru. Pokud bylo v jejím okolí něco v nepořádku, reagovala úzkostně, až nepřátelsky. Všeobecně u ní převažovala nutnost pozitivní přítomnosti s tím, že se budoucnost nějak vyřeší. Její sklon

k naivnímu uvažování způsobuje zkreslený náhled na svět, který získala v „bezpečném zázemí“ rodiny, která vždy nejdůležitější rozhodnutí vykonávala za ní. Jako velmi negativní pro ni tedy hodnotím odchod většiny jejích přátel z Permonu, protože to velmi narušuje klientčino klidné prostředí.

Nejsem si jista tím, že by klientka v nejbližší době byla schopna opustit ZDC a postarat se o sebe bez dohledu jiné osoby. Ač sama tvrdí, že chce co nejdříve Permon opustit a nadále v ČR setrvat, ve svém plánu dohlédne pouze na možnost volnosti mimo ZDC a touhu se stát novinářkou. Myslím si, že ji na ZDC nejvíce vadí jeho poloha, která je velmi vzdálená od okolního světa. Pokud by nyní opustila ZDC, tak se dá předpokládat, že by její kroky vedly přes hranice k bratrovi do Německa. Legální pobyt v Německu je však pro klientku stále nemyslitelný, vzhledem k jejímu správnému vyhoštění z něj. Jedním z východisek vidím to, že by mohla žít v blízkosti vedoucí vychovatelky, se kterou, jak již bylo řečeno, má velmi vřelý vztah. Kdyby věděla, že má nablízku oblíbenou osobu, ke které vzhlíží jako k adoptivní matce, klientčino přizpůsobování se novému prostředí by bylo mnohem snazší.

Do budoucna by bylo pro klientku výhodné změnit školu, pokud to ovšem umožní její jazyková vybavenost. Nejprve by však u ní mělo být dosaženo respektování pravidelné školní docházky a jiných školních návyků.

Přes klientčinu přirozenou inteligenci, empatii a schopnost učit se, snáší jakékoli výrazné změny velmi špatně a potřebuje silnou podporu okolí. Ač jí setrvávání na Permonu nudí, bylo by pro ni nejlepší, kdyby nejprve dokončila SOU, a až poté se osamostatnila od ZDC. Je pro ni důležité, aby si nadále uchovala své ambice stát se novinářkou, třebaže se v současné době její šance zdají být velmi omezené.

Přes veškeré klientčiny ambice a sny, se však domnívám, že by pro klientku bylo nejlepším řešením její situace repatriace, tj. návrat do rodné Sýrie k rodině. Podle všeho je právě tam její jediný a pravý domov, který je pro ni jednou z nejdůležitějších jistot v životě. I když si sama tuto možnost nepřipouští, vzhledem k neustálému tlaku rodiny. Pokud by k případné repatriaci u této klientky došlo, cítila by se velmi zahanbeně před celou rodinou, která do ní vkládala velké naděje a sny. Přes veškeré snahy klientky, se jí každý pokus o vybudování si nového domova v České republice, z různých důvodů vždy zhroutlí. Následkem toho se klientka uzavírá do větší a větší izolace.

Na jejím chování je také znatelný kulturní šok, který klientka stále ještě vstřebává.

Fascinuje jí neuvěřitelná volnost za zdmi ZDC, ale vzhledem k její výchově v kurdské komunitě, (která klade důraz na pokoru a pracovitost, především u ženy) a její naivitě má z tohoto světa velké obavy a ví, že sama v tomto světě nemůže obstát.

Sama se identifikuje jako Jezitka, která chce ctít svou rodinu. Její rodina, se ale dělí na tu pravou doma v Sýrii, na rodinu jejího bratra, kterého si z dětství téměř nepamatuje a na přátele z Permonu spolu s hlavní vychovatelku, které však postupně ztrácí. Kvůli těmto křehkým, ale velmi hlubokým a proměnlivým „rodinným vztahům“, se také její identita proměňuje, ve snaze zavděčit se všem. Tento fakt ji umocňuje v její neschopnosti samostatně se rozhodovat. Její identita je nestálá a jako ona sama nejistá. Chce zůstat v Evropě, ale pokud mluví o své dospělé budoucnosti, vidí se jako novinářka v Sýrii. Její profesní sny se omezují pouze na vysněné povolání, ale není znatelné odhodlání ke studiu. Stále působí jako naivní zmatené dítě, které něco chce, ale nic proto nedělá. Je nutné, aby si ujasnila své cíle a především hierarchii svých identit, které se jí začínají až příliš proplétat a sama klientka mnohdy neví, v co a v koho věří.

Na jaře roku 2009 byla klientka pro nedostačující respektování řádu ZDC a záškoláctví vyloučena ze ZDC. Z finančních důvodů nebyla nucená repatriace možná, ale podařilo se urychlit jednání o zrušení klientčina správního vyhoštění z Německa, kterému skončila lhůta. Klientce tedy bylo umožněno odjet za bratrem do Německa.

Tato skutečnost vykazuje její nejistou budoucnost. Klientka získá určité rodinné zázemí, v rodině jejího bratra, které je pro ni velmi důležité. Otázkou však zůstává, jaké vztahy mezi sebou chovají. Klientka se s bratrem naposledy viděla, když jí byly tři roky. Bratr sice žije v turecké komunitě, ale jde o několikagenerační komunitu, která je již poznamenaná soužitím s německými tradicemi. Je také možné, že bratrova rodina klientku donutí žít pouze v kurdských tradicích, v určité izolaci od německého světa. Klientka je však, za tu dobu v ČR, navyklá na určitou úroveň svobody a nebude se chtít uzavřít před „svobodou“, kterou pro ni Německo jako západní země představuje.

Jako velmi negativní jsem vnímala nucené ukončení osobních kontaktů s veškerými přáteli z České republiky, které bude mít nadále charakter přátelství na dálku a po nějaké době zcela vymizí. Dále visí velký otazník nad tím, jak bude klientka reagovat na zcela nové prostředí, kde bude potřebovat nové jazykové schopnosti a bude muset navazovat nové kontakty s lidmi odlišné mentality, jak od té kurdské, tak nakonec i české. Její už tak složitý vývoj identity utrpí další šok a klientka bude ještě více zmatená. Pokud ji nové prostředí nepřijme dostatečně pozitivně, obávám se velkých problémů do budoucna. Po

odjezdu do Německa tedy v klientčině případě zůstalo velmi mnoho otazníků, které mohou její situaci výrazně zlepšit nebo naopak zhoršit.

Po několika měsících strávených u bratrovi rodiny, se klientka rozhodla vrátit do České republiky, kde chce také zůstat. Bohužel se u Klientky potvrdila jedna z nejhorších možných prognóz. V Německu u bratra byla nucena žít podle ortodoxních jezidských tradic, musela znovu nosit šátek (který již léta nenosila), téměř veškerý čas musela trávit doma a ven mohla pouze v doprovodu několika žen či muže z rodiny. Do školy chodit nesměla a ani neměla šanci se seznámit s rodilými Němci jejího věku. Klientka však chtěla studovat a žít svůj život po svém tak, jak tomu bylo, v omezené míře v ZDC. Největším impulzem pro „útěk“ zpět do České republiky byl fakt, že rodina plánovala Klientku v budoucnu provdat za Kurdského muže, a to v domluveném sňatku. Klientka se rozhodla utéct zpět do Prahy, kde vyhledala svoji bývalou vychovatelku ze ZDC, která jí pomohla dostat se do domu na půl cesty, kde klientka v současné době žije. S rodinou jak v Německu, tak v Sýrii přetrhala veškeré vazby a nekomunikuje s ní. V podstatě ji rodina zavrhla a nejeví o ní sebemenší zájem – jako kdyby pro ně zemřela.

Již za mého pobytu v ZDC, bylo jasné, že se Klientka již necítila jako čistě jezidská dívka, která ctí tradice a rituály. Chtěla volnost, kterou mohla mít v České republice. Už nechtěla, aby za ni rozhodovali jiní. Když Klientka ještě žila v ZDC, bylo na ní velmi znatelné, jak s touto dvojí identitou bojuje. Chtěla plně dostát všem nadějím, které do ní rodina vkládala, ale již nechtěla být „poslušnou“ jezidskou dívkou, která si nedovolí vlastní názor a pouze slepě reaguje na rodinné povely. Velkým paradoxem zůstává, že byla vždy extrémně fixovaná na rodinu a v době mé praxe se repatriace zpět k rodině, zdála být tou nejlepším cestou.

Domnívám se, že přestože se Klientka na venek ctí být šťastnou v současném stavu věcí, uvnitř v ní stále dřímá touha po usmíření se s rodinou. Vzhledem k tomu, že svým útekem zpět do České republiky zneuctila veškeré rodinné tradice, je však její návrat k rodině či urovnání vztahů s ní, prakticky nemožný. Klientka tak musí plně přijmout svoji novou českou identitu a jezidskou identitu musí zredukovat na minimum.

Z určitého hlediska je dobře, že se Klientka dokázala vymanit z vlivu rodiny, ale na druhou stranu je nyní velmi zranitelná. Klientka nepatří k lidem, kteří by zvládali život v samotě. Potřebuje rodinné zázemí, které jí dodává pocit bezpečí a jistoty. Otázkou zůstává, zda jí tuto jistotu mohou, poskytnou přátelé ze ZDC.

6.1.2. Klientka 2

Mateřská kultura

Klientka 2 pochází z Mongolska z vesnice poblíž hlavního města Ulánbátaru. Mongolsko je převážně zemědělskou zemí hraničící na jihu s Čínou a na severu s Ruskem. Převážná část obyvatelstva se hlásí k buddhismu. Mongolsko nepatří k zemím, kde by se zásadně porušovala lidská práva, ale je zde velmi obtížné sehnat práci, především mimo velká města. Mongolové, patří k silně kolektivistickým národům (<http://en.wikipedia.org>).

Anamnéza

Klientka pochází z malé vesnice, kde ji vychovávala její babička. Její rodiče zemřeli, když byla velmi malá a jiné příbuzné neměla. Když babička zemřela, tak klientka odešla do města za prací. Další informace dívka odmítla neposkytnout.

Cesta z vlasti do ČR

Klientka ve městě nemohla najít práci a žila v chudinské čtvrti na okraji města. Po několika týdnech potkala muže, který jí nabídl, že jí pomůže dostat se do Evropy za prací. Klientka souhlasila a s mužem a dalšími dívkami odjela autem do Ulan-Ude v Rusku. V Ulan-Ude přestoupili na vlak.. Do Evropy však údajně napoprvé nedojeli a klientka byla nucena nějaký čas pracovat v nelidských podmínkách v továrně, kdesi na Sibiři. Klientce se však podařilo utéci, vlakem se dostala do Moskvy a posléze do ČR. V ČR ji zadržela policie jako nezletilou osobu bez dohledu. Byla převezena do přijímacího střediska Vyšší Lhoty. Odsud byla dopravena do diagnostického ústavu ZDC, kde se také potvrdilo její těhotenství. Až do porodu pobývala klientka v dětském domově - Permonu (dále pouze Permon) a těsně před porodem byla převezena do diagnostického ústavu v Praze-Hodkovičkách. Zde se nachází speciální oddělení pro nezletilé matky s dětmi. Klientka se k tomu, kdo je otec dítěte odmítla vyjádřit. Když byly jejímu dítěti tři měsíce, vrátila se do Permonu.

Při prvním příchodu do Permonu neměla problémy se začleněním se do kolektivu. Působila jako silná osobnost, rázná, i když trochu nepřístupná vůči okolí. Rychle se učila novým věcem i českému jazyku.

Po návratu z Hodkoviček na Permon se musela postarat o své dítě. Zpočátku se od

zodpovědnosti za dítě distancovala a musela být k povinnostem k němu nucena. Postupně se však její vztah k němu zlepšoval a nakonec se z ní stala dobrá matka. Když do ZDC nastoupila asistentka k malým dětem, klientka začala navštěvovat, SOU obor kadeřnictví.

Byla učenlivá, ale velmi tvrdohlavá, při zátěži si schválně vymýšlela bolesti, aby za ní její povinnosti udělal někdo jiný. Čím byla starší, tím se však její smysl pro zodpovědnost zlepšoval. Začala se velmi dobře starat o všechny malé děti na Permonu, někdy se chovala až přehnaně ochranně a poučovala vychovatele o péči o děti.

Intelektově byla zařazena do pásma dolního průměru. Pro svého syna však dělala maximum, aby se intelektově i fyzicky dobře rozvíjel.

Klientce i jejímu synovi bylo uděleno povolení k trvalému pobytu v ČR.

Na Klientce je od prvního pohledu zřetelné, že nijak nelpí na své mateřské kultuře. Je velmi přizpůsobivá a i díky své povaze je přístupná novým kulturám. Její identita je založena na roli matky a zbylé role či kulturní poměry ji nijak neomezují ani netrápí. Je také znatelné, že se o sebe po většinu života musela starat sama a velmi předčasně dospěla. Na rozdíl od Klientky1 se jí tedy rozpolcenost mezi několika identitami z daleka netýká.

V době mé praxe

Po dobu mé praxe působila jako „velká máma“, která ochraňuje všechny na Permonu a stmeluje kolektiv všeobecnou láskou. Byla laskavá a dobrosrdečná. O syna se starala dobře, občas ho rozmazlovala a protěžovala ho v kolektivu na úkor ostatních dětí, což jsem však vnímala jako samozřejmý reflex matky.

Byla smířená se svou situací a byla plně odhodlaná koncem roku ZDC i se synem opustit. Toužila potom, aby měli se synem větší soukromí a více prostoru pro synovu výchovu. Na svůj věk byla velmi vyspělá a vyzrála.

Adaptace na nové prostředí nebo nové lidi jí nepůsobila žádné problémy. U lidí si však nejprve musela být jistá, že jejich úmysly jsou dobré. Hlavním motorem jejího života se zdál být její syn a vše podřizovala v jeho prospěch.

I když klientce zbýval poslední rok, rozhodla se v budoucna školu opustit ve prospěch jejího syna.

Prognóza

Myslím si, že klientčin odchod z Permonu jí a jejímu synovi velmi prospěje. Je důležité, aby měla prostor pro vytvoření pravého domova. Má výhodu, že přesně ví, co od života očekávat, bohužel ve svých plánech upřednostňuje svého syna a na sebe mnohdy zapomíná. Je hezké, že je u ní na prvním místě syn, ale bylo by pro oba lepší, kdyby ve svých plánech na sebe nezapomínala a aby jí péče o syna příliš psychicky nevyčerpávala. Navíc by bylo rozumnější pro ni rok počkat a dokončit školu, pro klientku však vzdělání nehraje žádnou roli.

Adaptace na české prostředí u ní proběhla velmi dobře a tak nemám obavy, že by do budoucna mimo ZDC měla existenční nebo jiné problémy. Klientčina silná osobnost mnohdy vynahradí její průměrný intelekt.

Pro svou budoucnost již péči ZDC nepotřebuje, doba kdy ji nejvíce potřebovala již pominula. Je plně vybavená do samostatného života.

Klientčina identita je zcela dokončena, má přesnou představu o tom, co chce a jak toho dosáhnout. Jako domov vnímá to místo, které je bezpečné a dobré pro jejího syna, tam kde mohou nerušeně existovat podle svých představ. Na vzdělání nemá žádné ambice a tvrdí, že o svého syna se postará za každých okolností. Práci prý sežene vždy a je jí jedno jaká práce to bude. Klientčina houževnatost a sebevědomí je pro její budoucnost velkým přínosem. Své soukromí si velmi střeží a dobře ví komu se může a komu nemůže svěřit.

Je jedním z mála klientů ZDC, kteří zařízení opouštějí v sebevědomém duchu. Je velmi pravděpodobné, že po odchodu ze ZDC zvolí život v Praze, v mongolské komunitě, kde již má pár známých. Již v současné době občas jezdí do Prahy a pomáhá svým krajanům na úřadech jako tlumočnice. Do budoucna i s tímto počítá jako s jistým příjmem.

Nejprve se však musí vyřešit právní situace jejího syna, který je stále v péči ZDC, nikoli klientky. Nejbližší soudní stání by však tyto poměry, ve prospěch klientky měl upravit.

6.1.3. Klient 3

Mateřská kultura

Klient 3 pochází s ruské autonomní republiky Čečensko. Čečensko je muslimská země s velkým, mnohdy až bigotním důrazem na tradice. Čečenci patří k velmi kolektivistickým národům a sounáležitost k rodině patří k určitému společenskému statusu. Země je velmi poznamenána po několikaleté válce s Ruskem. V zemi je stále znatelný politický vliv Ruska a jsou zde zřetelné silné protiruské nálady. Protiruské tendence se stále ozývají v podobě útoku na Rusko čečenskými teroristickými organizacemi (<http://en.wikipedia.org>).

Anamnéza

Klient pochází z čečenského venkova. Jeho otec byl trenér juda a zemřel ve válce v roce 2001. Matka byla v domácnosti a nadále žije v Čečensku s dvěma klientovými sourozenci. Matka klienta vyslala s plnou mocí za strýcem do Rakouska. Důvodem byly její obavy z nuceného odvodu klienta do ruské armády, jak bylo zvykem u podobně starých chlapců. Jiné informace klient nesdělil.

Cesta z vlasti do ČR

V době, kdy klient opustil Čečensko, mu hrozilo odvedení do ruské armády. Klient byl matkou vyslán do bezpečí, do Rakouska k příbuzným, kam také původně směřoval. Klient jel vlakem z města Groznyj do Moskvy. Z Moskvy vlakem do Polska, kde byl zadržen a poslán do uprchlického tábora, kde požádal o azyl. Z tábora však utekl a za pomoci převaděčů se dostal do ČR. U nás byl zadržen policií na hranicích s Rakouskem a poslán do detenčního ústavu pro cizince Velké Přílepy. Odsud byl po pěti měsících převezen do diagnostického ústavu ZDC. Do dětského domova – Permon (dále jen Permon) se dostal v polovině roku 2005.

V ČR požádal o azyl, žádost byla zamítnuta, ale chlapec požádal o azyl podruhé.

Po příchodu na Permon se v kolektivu rychle zadaptoval. Byl ambiciózní a choval se povýšeně a kriticky ke svému okolí. Ale pokud ho okolí chválilo, reagoval dobře. Byl emočně labilní a v sebeprosazování byl až agresivní. Jeho osobnost byla nezralá s citovými problémy. Byl velmi schopný a vnímavý žák, s dobrou motivací k výkonu, ale s kolísavou pozorností. Intelekt byl v pásmu dolního průměru.

V prvních měsících na Permonu klient působil velmi nejistě a osaměle. Byl však ambiciózní, svůj neúspěch vždy přisuzoval okolí. Zátěž snášel velmi obtížně, většinou se před ní stáhl do samoty, při velké zátěži se vyskytli somatické příznaky nemoci. Jako základní motivační faktor měl silnou potřebu získání uznání. Při klientových citových problémech se doporučovala individuální konzultace a projevy uznání.

Česky se naučil velmi rychle. V sedmnácti letech začal navštěvovat Střední školu výpočetní techniky v Březnici.

Na klientovi je velmi znatelný vliv čečenské kultury, kde je muž brán jako autorita, která se nezpochybňuje a vůbec ne ženou či příslušníkem jiné víry. Tato jeho silná pozice byla příchodem na Permon zcela zničena. Poprvé v životě si svůj obdiv musel vydobýt, což nesl velmi špatně. Náhle se ocitl v nemuslimském prostředí, kde podle jeho kultury není dobré navazovat úzké vztahy. Pro klienta je jeho kulturní identita stěžejní a o jiný druh identity ani nechce uvažovat, nepotřebuje ji. Nechtěl se ztotožňovat s českou kulturou, ani se vzdát sebemenší maličkosti z té čečenské. Mimo své kulturní zázemí byl zmatený a nevěděl, co má dělat a jak řešit, pro něj zcela nové problémy.

V době mé praxe

V mé přítomnosti se klient choval z počátku nedůvěřivě, lhostejně až nepřátelsky, ale při každém dalším setkání mi začal více důvěřovat a choval se ke mně slušně. Byl uzavřený do sebe, stydlivý a velmi nedůvěřivý k neznámému. O své minulosti se mnou nejprve odmítl mluvit. Byla na něm zřejmá „identifikace s muslimským mužem“, který muže bere za sobě rovné a uznává je jako autority a k ženám se chová zdvořile, ale velmi nedůvěřivě.

Chyběla mu důvěra k lidem a v navazování nových vztahů byl velmi opatrný. Byl na dobré cestě stát se plně samostatným. Stále však potřeboval jemné zacházení, které hraničilo s opatrností, která se projevuje k malému dítěti. Chvillemi jsem měla pocit, jako bych ho měla ochraňovat. Domnívám se, že stále prožíval určitá traumata z války, které se ale styděl projevit navenek či o nich hovořit.

Prognóza

Klient měl dobrou představu o své budoucnosti a měl velké šance uspět mimo stěny

ZDC. Jediné s čím měl problémy, byla nedůvěra k lidem mimo své etnikum. Obávám se, že tato nedůvěra byla, kromě jeho silné kulturní identity, vázána k zážitkům z války. Bohužel zatím v ČR nepotkal nikoho, komu by natolik důvěřoval, že by se mu s tímto trápením svěřil. Navíc k jedné z hlavních čečenských vlastností je hrdost, která je někdy až hraniční. Klientovi by také pomohl kontakt s jeho rodinou, který byl doposud více než sporadický. Myslím si, že si klient skrytě vyčítá to, že opustil svou matku a mladší sourozence na „úkor jeho bezpečné budoucnosti“. Ale o tomto faktu se můžeme pouze dohadovat, jelikož on sám nikdy svou slabost nepřizná nahlas.

Možná by mu pomohlo, kdyby mu bylo umožněno vyhledat jeho strýce, který žije v Rakousku, a za kterým původně svou cestu směřoval. Pokud by se mu podařilo jeho strýce nalézt, bylo by to jakési zakončení samoty, do které se tak dlouho uzavírá. Také by tím završil cestu do Rakouska, která mu byla vybrána matkou jako pravý cíl cesty. Do té doby bude jeho adaptace obtížná a bude záviset na ochotě lidí v klientově bezprostředním okolí. Je však nutno dodat, že klient byl na svůj věk dost nevyzrálý. Je tudíž velmi pravděpodobné, že se s postupem času se svými ránami vyrovná.

Je zřejmé, že jeho identita je zcela podřízena jeho kultuře a rodinné tradici. Snaží se být dobrým „čečenským mužem“. Všem v okolí se prezentuje jako příslušník toho pravého národa. Životní styl typického českého náctiletého, mu připadá hloupý. Chce v životě dělat něco smysluplného, co by mělo za účel něco víc, než pouze vydělávání peněz. Sám ale ještě neví, čím by se chtěl v budoucnosti zabývat.

O svém budoucím rodinném životě má jasno pouze do té míry, že chce mít ženu Čečenku a v Čechách zůstat nechce. K dotvoření jeho identity je potřeba kontaktu s jeho kulturou, která se mu po dlouhou dobu pouze vzdalovala. Klient je se svou kulturou velmi spjat a jediný smysl života vidí v komunitě Čečenců, kteří by mu ukázali tu správnou cestu, jak se stát „správným Čečencem“.

K životu mimo ZDC je sice „technicky“ připraven, ale v pouze českém prostředí nemůže být nikdy šťastný, protože se s českými hodnotami neztotožňuje. Navíc ve svém etniku má tu nešťastnou úlohu, že je osamocený „muž“ bez rodiny, a jako takový nemůže být jen tak přijat do úzkého kruhu jiné čečenské rodiny. Do budoucna mu velmi pomůže případný kontakt s rodinou jeho strýce nebo navázání kontaktu s čečenskou komunitou v ČR. Ale v „nečečenském“ prostředí bude velmi zmatený a nešťastný.

6.1.4. Klient 4

Mateřská kultura

Klient 4 pochází z Kyrgyzstánu, což je jedna z nástupnických republik bývalého Sovětského svazu. Kyrgyzstán sousedí západní hranicí s Čínou, dále sousedí s Kazachstánem, Uzbekistánem a Tádžikistánem. Jedná se o málo rozvinutou zemědělskou zemi s průmyslem tomuto stavu odpovídajícímu (<http://en.wikipedia.org>).

Anamnéza

Klient se hlásil k chakaské národnosti. Matka byla žena v domácnosti a otec byl automechanik, klient měl bratra žijícího se ženou a dětmi v ČR. S rodiči měl údajně špatné vztahy, zavírali ho doma a nutili ho, aby jim obstarával alkohol. Klient odešel z domova a vstoupil do sekty „Boží dar“. Sekta ho začala vydírat a nutila ho k trestné činnosti, pokud úkol nesplnil, byl bit. Ze sekty utekl, paradoxně zpět k rodičům, kteří mu pomohli vyřídit cestovní doklady. S rodiči přerušil kontakty, stýkal se pouze s bratrem, kterého nepravidelně navštěvoval.

Cesta z vlasti do ČR

Klient uváděl, že cestu do Evropy podnikl, protože život v Kyrgistánu nemá žádnou budoucnost. Původně se chtěl odstěhovat do Kazachstánu, ale počátkem roku 2004 potkal paní, která organizovala odjezdy ze země, bez dokladů, do Evropy. Náklady na cestu si odpracoval u ní na stavbě. Pas pomohla klientovi zařídit jeho matka. Když chlapec odevzdal pas zmíněné paní, zařídila mu vízum do ČR. Chlapec letěl z Bišteku do Moskvy a pak do Prahy. V Praze na letišti klienta čekala jiná paní, která ho odvezla do Karlových varů a pak do vesnice B. Ve vesnici B se klient s další dívkou rozhodli utéct do Německa, mimo jiné se domníval, že tam žije jeho bratr. Policie ho však na hranicích zadržela a převezla do detekčního tábora Velké přílepy. Zde klient požádal o azyl, tato žádost byla později zamítnuta. Počátkem roku 2005 byl chlapec převezen do diagnostického ústavu Zařízení pro děti – cizince (dále jen ZDC). V únoru téhož roku byl převezen do dětského domova - Permon (dále jen Permon).

Po příjezdu na Permon se klient velmi rychle adaptoval na neznámé prostředí. Rychle se naučil český jazyk. Byl velmi sebevědomý, temperamentní, cílevědomý, přátelský a „nad věcí“. Byl sportovně založený, začal trénovat kick-box a propracoval se až do extraligy.

V intelektových schopnostech byl zhodnocen jako vyšší průměr. Byl silně motivovaný k dalšímu vzdělávání. Měl smysl pro humor a ironii, byl stabilní osobnost a velmi extrovertní. Jeho emoční inteligence se však dala označit za velmi podprůměrnou. O kontakt s rodinou v Kyrgistánu nejevila žádný zájem. Vyžadoval pouze kontakt s bratrem a jeho rodinou. Na zátěž reagoval netrpělivostí a přecitlivělostí.

V roce 2008 začal studovat SŠ elektrotechnickou v Příbrami. Díky jeho sportovním úspěchům se zintenzivnila jeho tréninková příprava, a jelikož je dojíždění po odpoledních hodinách na Permon takřka nemožné, začal klient přes týden pobývat v Domově mládeže v Příbrami.

Klient se jevil jako velmi silná osobnost, na svůj věk extrémně vyspělý. Dá se říci, že do ZDC vstoupil již s vyřešenou identitou. Nepocituje nijak intenzivně ztrátu kulturní identity. Spíše než kulturním odkazem, se řídí vlastním přesvědčením, které je velmi sebevědomé. Jakákoliv změna mu nedělá potíže a díky svým ambicím, má svůj cíl jasně daný.

V době mé praxe

V době mého působení na Permonu se klient choval stejně, jak se o něm píše v jeho záznamech. Choval se sebevědomě a velmi přátelsky, s humorem, občas svým chováním zlehčoval svou situaci. Celkově se distancoval od ZDC a je nepřehlédnutelné, že s tímto zařízením nechce být příliš spojován. Dle jeho slov je v ZDC protože chce, ne protože by musel. Je plně samostatný a na svůj věk velmi vyspělý. Do budoucna má jasnou představu o tom, co chce. Po dostudování střední školy plánuje studium na ČVUT v Praze.

Prognóza

Klient je zcela adaptovaný na české prostředí a život v něm. Jeho velkou výhodou oproti ostatním klientům je to, že má naprosto jasnou představu o tom, co v budoucnosti chce dělat a jak toho dosáhnout. Možná by se mohlo zdát, že své problémy zakrývá, ale dle mého pohledu je zcela vyrovnaný. Jediným jeho problémem, by mohl být vlažný vztah k autoritám, ale pro jeho současnou situaci tato vlastnost není klíčová a svým způsobem je umírněná jeho věku.

ZDC zřejmě opustí po dokončení střední školy a poté se vydá vlastní cestou. Domnívám se, že bude patřit k jednomu z neúspěšnějších klientů ZDC.

Jeho smýšlení je velmi multikulturní, s českým modelem života se však neztotožňuje. Na svůj původ však není nijak zvlášť hrdý. Je hrdý pouze na to, co dokázal a kam směřuje. Na to, že vzešel z typicky kolektivistické společnosti, je extrémní individualista. Svou identitu má zcela vyřešenou.

6.2. Ostatní svěřenci ZDC

Během mého působení v ZDC jsem se samozřejmě setkala s mnoha jinými klienty tohoto ústavu. Někteří klienti byli velmi přátelští, s některými bylo velmi těžké komunikovat, vzhledem k jejich velmi omezené češtině. Jiní klienti byli až příliš semknutí s ostatními klienty stejné národnosti v ZDC a o kontakt se mnou neměli zájem.

Vesmíš jsem se však setkala s přátelským přijetím jak klientů, tak vychovatelů ZDC. Většina klientů byla zpočátku nedůvěřivá, ale po určité době si na mě zvykli a komunikaci se mnou zařadili do jakési každodennosti chodu ZDC.

Klienty v zařízení, bych rozdělila na dvě základní skupiny. Do první skupiny by patřili klienti, kteří byli v ZDC jedinými příslušníky svého národa a tak se museli úzce přátelit i s dětmi mimo svou kulturu. To by doma v mnoha případech nebylo moc společensky žádoucí. Tito klienti většinou náleželi k ruským národnostem nebo k blízkovýchodním národům. Tito klienti byli více přístupní k multikulturnímu smýšlení a nebránili se vlivům jiných kultur. Neměli tu možnost schovávat se za „masku“ uzavřené skupiny a museli vystupovat sami za sebe. Tito klienti se daleko jednodušeji rozvíjeli, osamostatňovali a adaptovali, nežli klienti z druhé skupiny. Tito klienti však mají tu nevýhodu, že v rámci své kultury nemají nikoho, s kým by mohli sdílet jejich život a konzultovat problémy z hlediska jejich mateřské-osobní identity. Takto mohou sdílet pouze multikulturní náhled. Jsou v určité etnické izolaci, která jim umožňuje rychlejší akulturaci, ale jejich osobní identita postrádá možnost každodenního kulturního srovnání a rozvoj v tomto směru. Jejich situace spíše nahrává roztříštěnosti jejich identity do několika sociálních rolí. Po několikaleté izolaci od své mateřské kultury, pak tito klienti mohou mít velké problémy s ujasněním si své identity, která by se proměňovala, i kdyby zůstali ve své rodné vlasti. Ve své vlasti by však měli okolo sebe kulturní vzory, které by

jim napověděly a svým příkladem by je vedly do dospělosti.

Do první skupiny řadím i klienty, kteří pocházejí z evropských zemí i Slovenska. Tito klienti mají paradoxně mnohdy větší problémy se sžíváním se s velmi odlišnými kulturami svých spolu-svěřenců, nežli s celkovým prostředím ZDC. Jelikož česká kultura je velmi podobná té jejich mateřské.

V té druhé skupině by byli ti klienti ZDC, kteří náleželi k národům, jejich příslušníci bývají velmi semknutí dohromady, jednalo se o národy tzv. kolektivistického typu (Průcha, 2007). Tyto národy jsou často velmi početně zastoupeni v migračních vlnách do Evropy a především do ČR. Byli to většinou děti z afrických zemí jako Kongo, Nigérie, Somálsko a pak asijských zemí jako Vietnam, Čína, Mongolsko. Tyto děti často vytvářeli úzký okruh, ve kterém si nahrazovali rodinu a do tohoto okruhu a do vztahů v něm, většinou nikomu nedovolili proniknout. Jejich identita byla především identitou, která plnila kulturní tradice daného národa. Nechtěli být ovlivňováni jinými vlivy. K ostatním se chovali vesměs přátelsky, ale pravda někdy trochu lhostejně. Komunikovali mezi sebou výhradně svým rodným jazykem a češtinu využívali pouze ke komunikaci s lidmi „mimo svůj okruh“. Tyto děti ani nijak výrazně o akulturaci nestojí a spíše chtějí lepší život než mají jejich rodiny doma, ale ve srovnatelném kulturním zázemí, na které byli zvyklé z jejich domova. I po odchodu ze ZDC z pravidla volí život v semknuté komunitě jejich národnosti, kde nalézají domov i jim vlastní hodnoty. Tyto děti nijak zvláště netouží po odlišnosti, chtějí jen klidný život podle tradic své komunity.

6.3. Shrnutí mé práce s klienty v ZDC

Akulturační, identita nebo vnímání budoucnosti není nic, co by bylo možné paušalizovat. Jde o silně individuální jevy, které žádají individuální přístup a pohled na věc. Těmto mladým lidem nezáleží na tom, jak je vnímá jejich okolí, ale na tom, co se skrývá uvnitř nich. V některých případech se tyto děti bojí říct úplnou pravdu o své minulosti a někdy i o své přítomnosti. Jsou velmi zranitelní, i když to na sobě nedají nebo nechtějí dát znát, a tak potlačují své city, aby jim nebylo znovu ublíženo. Jednu věc mají hluboko v sobě zakódovanou, a to že nemohou věřit nikomu jinému, nežli sami sobě. Chtějí být tvrdšími, nežli jsou a ujasňování si jejich vlastní identity, není zdaleka jejich největším problémem v období dospívání.

Místa jako je ZDC jim mohou pouze nabídnout možnosti pro materiální budoucnost a

jistou míru psychické podpory, ale finální a nejdůležitější část je vždy na nich samotných. Moje krátké působení v ZDC mi potvrdilo, že těmto dětem nemá žádný smysl vnucovat pomoc či pochopení, ne vždy o to stojí, ale je nutné, aby věděli, že je tu někdo, kdo jim chce pomoci a pokud to využijí či nikoli, je jen na nich. Je tedy důležité tuto možnost stále připomínat, ale nikdy se nesmí vnucovat. Naštěstí většina dětí tuto možnost časem využije a díky tomu se posune mnohem dále, svůj život pak vnímá jako snažší než býval.

Ze strany pracovníků ZDC, především vychovatelů je tedy nezbytná velká míra trpělivosti a empatie. Úzká spolupráce je totiž v práci s dětmi nezbytná, ale pramení ze společné důvěry, která musí být navozována velmi pomalu a opatrně. Navíc tato důvěra bývá často velmi křehká a závisí na mnoha malých detailech mezi dítětem a vychovatelem.

Diskuse

V mé práci jsem se zaměřila především na adaptaci dospívajících klientů Zařízení pro děti – cizince. Ke schopnosti adaptace, dle mého názoru patří alespoň částečné uvědomění si své vlastní identity. Identita není nic rigidního, ale jedná se o mechanismus, který se dále vyvíjí během života každého jedince. V době dospívání si však každý zvolí směr, kterým se jeho identita pravděpodobně bude odvíjet. Identita je spojena s mnoha odlišnými faktory a může být aplikována na různé životní oblasti. Klienti, které jsem si vybrala, se však řídí především třemi faktory, ve kterých jim nalezený směr identity může pomoci, a to kým byli ve své rodné zemi, jakou profesi by chtěli v dospělosti vykonávat (a kde) a především, do jaké kultury se řadí. Význam může hrát i to, jaké mají sympatie k české kultuře.

Pro každého klienta z mých kasuistik, se postupem času, který strávili v České republice, stala stěžejním bodem určitá konkrétní věc či pocit v jejich blízké budoucnosti. K tomuto bodu pak nevědomky směřovali veškeré své jednání. Pro někoho to byl pocit nezávislosti na ZDC, pro jiného možnost budovat domov pro své dítě. U některých byl tento bod skrytý a mnohdy o něm sami neměli tušení, ač to okolí rozpoznávalo velmi snadno. U jiných byl tento cíl na první pohled jasný a veškeré ambice dotyčného tomu také odpovídali.

Ve své práci se snažím vycházet z poznatků E.Eriksona, který se věnoval vývoji identity, nejen u adolescentů. Otázka však zní, zda se jeho postřehy dají aplikovat na adolescenty-

cizince, kteří pocházejí z naprosto odlišných kultur, než na které Erikson své poznatky uplatňoval. Například to, co Erikson popisuje jako „přejatou identitu“ (Kdy děti přebírají své názory a postoje převážně podle své rodiny a ani sami o svém osudu netouží rozhodovat.) bývá, především u dívek v muslimských zemích jedinou možností ve volbě jejich budoucnosti a v dané kultuře se na tuto možnost nahlíží jako na zcela správnou.

Eriksonův model však vychází z prostředí, kde je pro mladého člověka, nepřeborné množství životních vzorů. Pokud bychom mladého cizince posuzovali v jeho mateřském prostředí v mateřské kultuře, nejspíš by se z Eriksona nedalo vycházet. Pokud, ale hovoříme o mladém cizinci, který přišel do našeho prostředí, ve kterém se mu otvírají stále nové možnosti, tak si myslím, že Eriksonovi poznatky mohou být na místě. Tomuto tvrzení může dopomoci také fakt, že každý klient z mých kasuistik, podle Eriksona, prochází naprosto odlišnou fází identity, nežli by tomu nejspíše bylo v mateřské kultuře, v podobné životní situaci.

Pokud se zaměříme na Klientku 1, je zřejmé, že v její mateřské kultuře by zůstala zcela pod vlivem své rodiny a až do konce života by se řídila pouze jejich pokyny a vizemi. V českém prostředí se však postupem času vymanila z vlivu své rodiny, naučila se rozhodovat sama za sebe. Jelikož se zcela distancovala od své mateřské kultury, dostala se ve formování své identity znovu na začátek. Z fáze *přejaté identity*, natolik typické pro dívky jejího etnika se posunula do fáze *moratorium*. V současné době se v ní stále mísí její mateřská kultura s ideály té nové „svobodné“ kultury. Ráda by se zbavila všeho, co jí pojí s „minulou identitou“, ale domnívám se, že podvědomě toto zcela potlačuje. Hledá své místo v nové kultuře a polemizuje nad cíli svého života. Rozhoduje se nad tím, zda to co chtěla v minulosti je pro ni stále důležité. V případě Klientky 1 je proces formování identity velmi složitý a domnívám se, že v době, kdy její vrstevníci obvykle mají ve směřování své identity jasno, bude ona ještě velmi dlouho tápat.

U Klientky 2 je situace poněkud odlišná. Tato klientka totiž nikdy nebyla příliš vázaná či dokonce omezována svou kulturou. A odvážím se říct, že pokud by zůstala v rodném Mongolsku, její identita by se ubírala podobným směrem. Jejím jediným a hlavním cílem, se stala touha po vytvoření domova pro jejího syna, a to co nejdále od ZDC. Chtěla dokázat nejen sobě, ale především svému okolí, že je vynikající matkou a že se synem nikoho nepotřebují. Zvolila si tedy identitu matky, která nemá téměř žádné profesní ambice. Její profesní ambice se omezují pouze na schopnost uživit jejího syna a nezáleží na tom, jakými prostředky toho dosáhne. Dalo by se tedy říct, že Klientka 2 se

podle Eriksona, nachází v konfuzi *identity*. Klientka 2 se stala matkou v podstatně brzkém věku, a tak ji nezbývalo než tuto roli přijmout či ji zavrhnout. Tím, že svou roli matky bere občas až příliš vážně, zastínila veškeré ostatní úrovně jejího života. Nemá žádné představy o svém profesním životě, netrápí ji kultura, ve které bude své dítě vychovávat a o partnerském životě nemá nejmenší potřebu přemýšlet. Její hodnotový žebříček je rozvinutý pouze do té míry, kdy je v sázce život jejího syna.

Klient 3 je svým poněkud zmateným postojem k jeho pobytu v ČR podobný jako Klientka 1. S tím rozdílem, že on se nikdy nevzdá své mateřské identity a ani by ho nenapadlo, ubírat svůj život po vzoru naší kultury. Jelikož se Klient 3 nikdy své mateřské kultury nevzdal, musím se ptát, zda je možné u něj aplikovat Eriksonovi poznatky. Z jeho pohledu by totiž zůstal v područí jeho rodiny v naprosto *převzaté identitě* a nikdy by ho nenapadlo se chtít rozvíjet nad rámec své kultury. Pro naše evropské poměry, by tento fakt, obzvláště u chlapce, mohl být chápán jako projev nezralosti a neschopnosti se osamostatnit. Podíváme-li se na to však z pohledu čečenské – mateřské kultury Klienta 3, je vše v naprostém pořádku. A podle všeho je Klient 3 řádným mladým mužem.

Domnívám se tedy, že pokud je klient z takto semknutých kulturních poměrů, je téměř nemožné na něj aplikovat Eriksonovi teorie.

U našeho posledního svěřence, Klienta 4 se však Eriksonovi teorie aplikovat nebojím. Klient 4 je na svůj věk velmi vyspělý. Něco jako původ či kultura ho nikdy moc netrápilo. Vždy věřil především v sebe a z okolí si bral pouze to, co se mu hodilo pro život. Myslím si, že i pokud by zůstal v Kyrgyzstánu, nežil by podle kyrgyzských tradic. Myslím si, že právě díky jeho vyspělosti a jisté „ignoraci svého etnika“ má svou identitu vyřešenou a podle Eriksona bych ho zařadila do fáze *dokončené identity*.

Přestože se soubor kasuistik může zdát příliš malý na posuzování aplikovatelnosti Eriksonových fází identity, domnívám se, že záleží na zcela rozdílných kritériích, než by se na první pohled mohlo zdát. Nezáleží tolik na tom, zda je dotyčný adolescent cizinec pocházejícím z odlišné kultury, ale především na tom, jaký je jeho postoj k jeho mateřské kultuře. Pokud je klientova mateřská kultura něčím naprosto nediskutovatelným a zcela spjatým s jeho já, je nemožné posuzovat takového klienta podle kritérií naší kultury. Pokud, ale klientovi na jeho kultuře příliš nezáleží a je ochotný se ztotožnit s naší vizí společnosti, nevidím v aplikaci Eriksona žádný problém. Jako u většiny psychologických otázek se tedy i tento problém jeví být silně individuální záležitostí.

Závěr

Ve své práci jsem si dala za cíl, zjistit schopnost adaptace klientů Zařízení pro děti – cizince na českou kulturu a rovněž jejich schopnost začlenit se do běžného života u nás. Dalším bodem mé práce bylo zjistit vliv českého prostředí na formování osobní identity klientů tohoto zařízení. Oba tyto problémy spolu úzce souvisejí a patří k silně individuálním psychologickým procesům. Vzhled k této individuálnosti, si nemyslím, že by je Zařízení pro děti – cizince mohlo výrazně ovlivnit.

Jak při míře adaptability, tak při formování osobní identity rozhodují kulturní faktory daného klienta, spolu se sociálním prostředím, věkem a pohlavím. Tyto faktory jsou však natolik dominantní a natolik zakořeněny v klientově já, že je pouze na něm, jak se v novém prostředí zachová, a zda ho přijme. Vychovatelé Zařízení pro děti – cizince mohou, formou individuálního empatického přístupu tyto faktory pouze zmírnit či usměrnit, nikoli zcela změnit. Navíc velmi záleží na samotném klientovi, zda nabízenou pomoc od svých vychovatelů přijme a bude ochotný spolupracovat. Důležitým faktem bohužel zůstává, že většina klientů chová k Zařízení pro děti – cizince antipatie a tuto instituci jako takovou odmítá. Oni sami si život v zařízení nezvolili, ale žít v něm musí. Tento fakt by si vychovatelé této instituce měli uvědomovat a na své klienty podle toho nahlížet.

Zařízení pro děti – cizince, klade velký důraz na české kulturní zázemí a na dodržování českých tradic. Na tom by nebylo nic špatného, ale domnívám se, že by jejich klienti měli dostat větší prostor pro prezentování svých kulturních tradic. Propojováním našich tradic s tradicemi klientů, se klienti budou cítit více doma. Tento pocit domova pak prohlubuje důvěru mezi vychovatelem a klienty. Pokud vychovatelé projeví zájem o kulturní tradice klienta, klient bude více ochotný přijímat a sdílet českou kulturu.

Použitá literatura:

Primární literatura

Atkinson, Rita L., *Psychologie*. Praha: Portál 2003. ISNB 80-7178-640-3

Hubertová, L., *Formování identity u adolescentů se zaměřením na adolescenty vietnamského původu žijících v ČR*, seminární práce FSS MU, 2011.

Igoa, Cristina, *The inner world of the immigrant child*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers 1995. ISBN 0-8058-8013-5

Janebová, Jana, *Interkulturní komunikace ve škole*. Praha: Univerzita Karlova v Praze 2009. ISBN 97-80-7308-294-9

Jirsáková, G. *Vývoj a utváření identity vietnamských adolescentů vyrůstajících v ČR*, bakalářská práce, Masarykova Univerzita, Brno, 2010

Kolektiv autorů, *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002.

Launikari, Mika, *Multikulturní poradenství – Teoretické základy a osvědčené postupy v Evropě*. Dům zahraničních služeb MŠMT pro centrum Euroguidance 2009. ISBN 978.80-87335-07-9

Morgensternová, Monika, *Interkulturní psychologie – rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum 2007 ISBN 978-80-246-1361-1

Průcha, Jan, *Interkulturní psychologi – Sociopsychologické zkoumání kultur etnik, ras a národů*. 3. vydání, Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-709-1

Semotanová a kol., *Ottův historický atlas – Česko*, Ottovo nakladatelství, Praha, 2006

Šišková, T., *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál 2001.

Vágnerová, Marie, *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vyd.rozšířené a přepracované, Praha: Portal 2004. ISBN 80-7178-802-3

Vágnerová, Marie, *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*, Praha, Karolinum: 2005.

Vidinová, Daniela, *Psychické trauma a jeho terapie – Psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Praha: Portál 1999. ISBN 80-7178-284-X

Sekundární literatura:

Berry, J. W.: *Acculturation as Varieties of Adaptation*. In: Padill, A. (Ed.): *Acculturation: Theory, Models and Some New Findings*. Boulder, Westview Press 1980, s. 9-25.

Brouček, S., et al.: *Základní pojmy etnické teorie, Český lid*, 78, 1991.

Harter, S. (1997). The personal self in social context. In Ashmore, R. D., & Jussim, L. (Eds.), *Self and identity* (81-105). New York: Oxford University Press.

Hofstede, G.: *Kultury a organizace. Software lidské mysli*. Praha, Filozofická fakulta UK, 1999.

Macek, Petr, *Adolescence – Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha : Portál: 1999. ISBN 80-7178-348- X

Macek, P. , *Identita jako proces: vývojový přístup a styly sebedefinování*. In I. Čermák, M. Hřebíčková, P. Macek (Eds.), *Agrese, identita, osobnost*. PsÚ AV ČR Brno: 2003, 179-200.

Thomas, A.(Hrsg.): *Psychologie interkulturellen Handelns*. Gottingen, Hogrefe, 1996.

Legislativní zdroje:

§ 89 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů - zákon o azylu

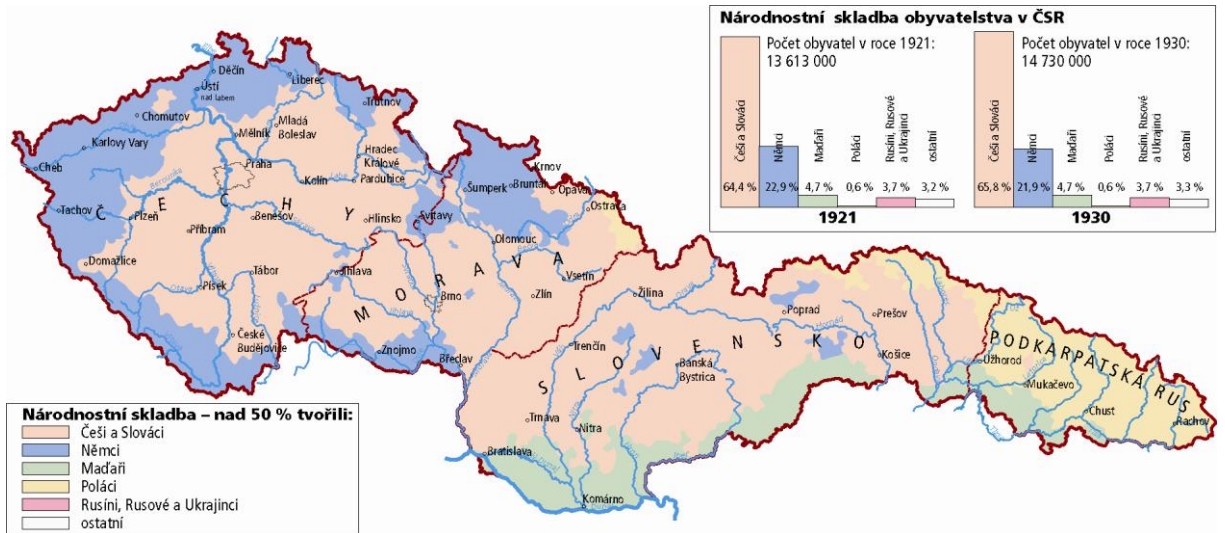
Internetové zdroje:

Mezinárodní organizace pro migraci Praha: http://iom.ecn.cz/	1. 5. 2011
Oficiální stránky Zařízení pro děti – cizince: www.ddc.cz	17. 1. 2010
Specializované fórum Multikulturního centra Praha: www.migraceonline.cz	12. 5. 2011
Wikipedia - Internetová encyklopedie USA: http://en.wikipedia.org	12. 11. 2011

Praxe:

Občanské sdružení Inbáze Berkat, dětská sekce	říjen 2007 – současnost (prosinec 2011)
Zařízení pro děti – cizince	4. 11. 2008 – 28. 11. 2008

Přílohy

Mapa 1. Národnostní skladba obyvatelstva v ČSR v třicátých letech 20. století (Semotanová 2006).

Mapa 2. Národnostní skladba obyvatelstva v ČSR po druhé světové válce (Semotanová 2006).

Obr. 1 Výuka klientů Diagnostického ústavu Zařízení pro děti – cizince. (www.ddc.cz)

Obr. 2 Budova A Dětského domova Zařízení pro děti – cizince. (www.ddc.cz)

Obr. 3 Prostory školní učebny v Dětském domově se školou Zařízení pro děti – cizince. (www.ddc.cz)